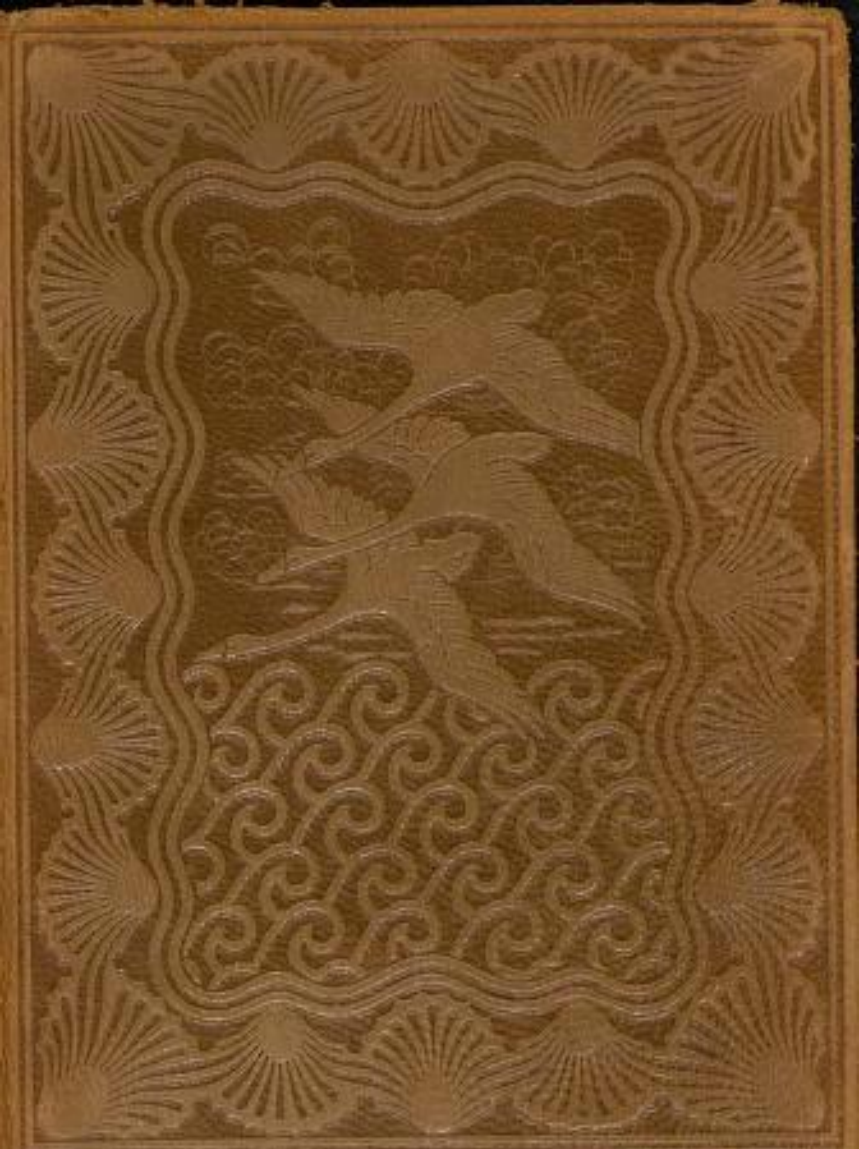

KRISTOFER JANSON

MIDDELALDERLIGE BILLEDER

NORDISK
BIBLIOTEK

NORDISK BIBLIOTEK

X

1901 — L. BUDDE: JULEFORTÆLLINGER — 1901
ILLUSTREREDE AF CARL THOMSEN
MED KOMPOSITIONER AF J. P. E. HARTMANN

XI

1901 — SOPHUS MICHAËLIS: GIOVANNO — 1901
ILLUSTRERET AF J. F. WILHJELM

XII

SOPHIE ELKAN: ○○○○○○○○
1901 — DRØMMEN OM ØSTERLAND — 1901
MED VIGNETTER EFTER FOTOGRAFIER
OMSLAGSTEGNING AF GERDA ERIKSON

XIII

KRISTOFER JANSON: ○○○○○
1901 — MIDDELALDERLIGE BILLEDER — 1901
ILLUSTRERET AF LOUIS MOE

Tidligere er udkommet:

1900 — IX. Bernt Lie: Hildr, illustreret af Thorolf Holmboe; VIII. Oscar Levertin: Magistrene i Österås, illustreret af Nils Kreuger; VII. Vilhelm Bergsøe: Falskmøntneren, illustreret af Narretranders. — 1900

1899 — VI. Vilhelm Krag: Marianne, illustreret af Louis Moe; V. Selma Lagerlöf: En Herregaardshistorie, illustreret af Georg Pauli; IV. Karl Larsen: I det gamle Voldkvarter, illustreret af Frants Henningsen — 1899

1898 — III. Axel Lundegaard: Asra, illustreret af Thyra Kleen; II. Alvilde Prydz: Sylvia, illustreret af Ose. Wergeland; I. Sophus Bauditz: Sporsne, illustreret af Frants Henningsen. — 1898

BIND, FORSATSER OG FÆLLESTITEL
TEGNEDE AF GERHARD HEILMANN

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
DET NORDISKE FORLAG
BOGFORLAGET: ERNST BOJESEN
STOCKHOLM: ALB. BONNIER

KRISTOFER JANSON

MIDDELALDERLIGE BILLEDER

KRISTOFER JANSON

MIDDELALDERLIGE BILLEDER

MED ILLUSTRATIONER AF LOUIS MOE

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
DET NORDISKE FORLAG
BOGFORLAGET: ERNST BOJESEN
1901

4000 EKSEMPLARER

LANGKJÆRS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

INDHOLD:

En Klosterhistorie (13de aarhund.) ... 7
Prestekonen ..... (chr. iv.s tid) 47
Forfulgte ..... (chr. v.s tid) 107

EN KLOSTERHISTORIE

13DE AARHUNDREDE

Hjelpekilderne til denne historie har været: «ett helgon» af H. Schück, L. Daaes «norske bygdesagn», samt «christelige fröickeners oc jomfruers lysthave oc urtegaard» af Pastor Pomarius 1586, oversat paa dansk 1600. For at paatrykke brevene, der begynder fortællingen, et vist gammelt stempel, har jeg benyttet en del gammeldags ordstillinger uden i mindste maade at ville udgive dette sprog for det, der brugtes i tiden før Kalmarunionen. Thi klostersproget paa den tid var en vild blanding af Norsk, Dansk og Svensk, der vilde være vanskelig at gjengive og umuliggjøre forstaaelse for størsteparten af læserne.

Visby in Septembre Anno Domini 1280.

Elskede syster i Herren Jesu Kristo!

Som jeg loffuede dig, vil jeg det nu oc holde at tilskriffue dig med den förste broder, som sig begiffuer den lange oc farefulde vey til vaar herlige stad Nidaros, der sig at vederquicke oc i sjælen styrckis ved sine böner at opsende fra St. Olavs skrin, det du dagligen er forundit at skue med dine jordiske öyen til hiertits oplyftelse oc bevarelse udi al kyskhed oc renhed.

Saa vil jeg heller ikke trætte huerken dig eller min pen med at beskriffue den lange vandring paa vaare fötter gjennem Jamtland oc det öffrige Sverikes land, gjennem skoger oc offuer mange marker oc vatn, til dess vi kommo til Smaaland, derifra vi siglde offuer haffuet til denne insel Gotland, huor jeg nu er med lif oc lemer uskadte, Gud være lof!

Men det maa jeg sige til Guds oc Sverikes bönders ære, at de annammede oc tracterede oss vel udi alle maader. Oc vi sjungo vaare psaltare oc talede til dennem om at leffue skickkeligen oc kristsömmeligen. Oc de delede deris brôd med oss oc gaffue oss öl oc mat oc seng oc ynskte oss Guds fred med paa veyen, den vi ocsaa hafde.

Oc nu er jeg her i den gamle stad Visby, denne rigens perle, der bader sine bryst i det herlige, blaa haf. Oc naar jeg staar paa muren oc beskuer solen vandre til sin seng med røde bolstre oc gullstickede sparlagen, saa er det, som stod jeg paa Steinberget udi Nidaros ved din side oc skuede ut offuer fjorden. Oc da paakommer mig en synderlig hug til at graate.

Men lad mig icke hente slige minder frem utav grafven, at icke sentimentet mig skal offuervælde. Lad mig heldre fortælle dig om skolen, huortil jeg blef sendt af Prioren, desformedelst at jeg större hoffuedits begafvelse hafde end de andre klosterbrödre oc kunde skriffue en læselig hand oc stile et bref med den rette lærdom udi, huad de andre icke kunde. Oc derfore skulde jeg fare til Petrus de Dacia, som haffuer reist viden om i landene oc verit baade i Köln oc i Paris oc er en megit lærd mand oc en pryd oc palme for den orden, han tilhörer, nemmeligen den hellige Dominikus' orden, i huilcken mitt ringe nafn ocsaa er indskriffuet.

Oc nu haffuer jeg baade skuit hans aasyn oc hört hannem tale, oc det er som at höre

en Guds engel. Thy baade skinner det af hans store öyen, naar han fortæller os om Gud oc hans benedidede underverck, oc hans röst kan være stærk som Stormen, der bruser offuer det vildene haf, oc snart igjen saa mild oc stille som vaarvinden, der den suser gjennem blomsterne.

Oc mig haffuer han annammit som en sön, oc han klapper mig paa hoffuedit oc samtaler med mig, naar vi vandre tilsammens udi urtegaarden. Thy han siger, at Guds sanne tjenere icke alleniste bör lægge vind paa at læse i de hellige skrifterne oc bede i klostrene, men de bör ocsaa læse i naturens store bog, oc de bör læse i menniskens hierter, paa det de maa kunne bringe tröst og hugsvalelse til alle trængtende sjæler. Oc du kan vide, at saadanne studia saa meget lifligere oc fructsommeligere vorde, naar denne skolis öffuerste rector oc Doctor philosophiæ saadanne mörke materier oss forklarer oc udlægger til vaaris forstands uppbyggelse.

Derfore tager han oss ofte med i urtegaarden oc syner oss de mange, artige blommer oc tilkiendegiffuer oss deris nafn oc betydelse, oc lærer oss deris nytte til sjukes botelse baade paa sjæl oc lekamen. Thy han foreholder oss, huorledes det alletider findis en duld sammenhæng mellem det lekamlege oc det andelege. Endoc det lille gemene græs er skabt til voris lærdom oc uppbyggelse.

Se saalunde lærer vi ved at vandre i urtegaarden. Oc da saadan lærdom ocsaa kan være

dig til eftertancke oc behagelighed, saasom I, Herrens tjenerinder, berede de sjuke baade salve oc hiertits smörelse, saa vil jeg her korteligen nefne nogle eksempel paa, huor kosteligen Gud haffuer sin kunskap aabenbarit baade paa blommernes nafne oc blade.

Der er en blomme, som vi hjemme gemenligen kallede »stykmorblomme«, men som paa det latinske maal benefnis: »viola tricolor«. Den er den hellige Trefaaldigheds blomme. Oc denne urts blomster, vand oc pulver renser brystit oc hiertit fra al ondskab oc svidende saar.

Saa er der oc en rood, kaldit Krist-Rood, der fortager det onde kiød, döder ormene, er god i hörelsen oc for onde tancker. Oc en anden, som kaldis den Helligaands rood — radix spiritus sancti — ocsaa kaldit Angelica elder englerod, der er en helesom oc salig brystrood, god for allehaande forgift oc bræk, baade indvortis oc udvortis.

Ligervis som dette forholder sig saa udi naturen, saaledis er det oc udi aandens rige. Thy Gud, den hellige Trefaaldighed, omskiær vaare uomskaarne hierter, giffuer oss for et stenhierte et kiödhierte oc utdriffuer de onde affecter oc hiertits rörelser oc skaber udi oss en ny samvittigheds aand, som er den allerlægesomste bryst og hierterood.

Med saadanne liflige oc salige talemaader forsyner han oss, naar vi vandre med hannem udi urtegaarden, paa det vi alletider maa haffue vaar kirckes ophöyede sanninger for öyen, oc

paa samme tid som vi indander blomsternes velluct ocsaa maa indande kirckens velluct.

Nu kan jeg icke skriffue mere for dennesinde, da det snart ringer til messe, oc broder Karolus venter udi klostergaarden. Han haffuer loffuit mig at skaffue dig dette bref lönligen i hænde, saasom han haffuer bud oc ærind at frembære til Eders kloster.

Jeg haaber oc forventer, at du skicker bud oc bref med hannem tilbake til mig, da jeg forlængis saare efter at höre fra dig, huorledis du haffuer det udi alle maader.

Din broder i Kristo
Olav.

Bakke kloster udi Nidaros i Novembre 1380

Min hiertenskjære broder oc ven!
Huor offuerraskit blef jeg icke, da broder Karolus ved aftenmessen lönligen til mig stack et bref, som han haffde gjömt under sin kutte. Der kom som en ildebrand i mitt blod, oc mit hierte bankede som hos en liten fugel, der den skræmmis af ett skott. Oc jeg kunde neppeligen læse mit Ave til endes; thy jeg vidste saa vel, at det monne fra dig være, saasom jeg ingen anden ven i denne verden haffuer, som mig vilde tilskriffue. Oc da jeg kom til min celle, aabnede jeg breffuit med skjelvendis fingrer oc bad til Gud, at jeg icke maatte synde. Oc saa læste jeg den kiære skriffuelse, oc jeg undredis paa, at en mand, som saadan lærdom bekommit haffuer, oc som staar saa höyt offuer mig, vilde ihugkomme en liten syster, som sig for verden dulgt haffuer. Oc

mine stride taarer dryppede paa breffuet, oc jeg mindtes den tid, da vi legede sammen som bōrn med pinder oc stene nede ved elven, oc da vi vandrede tilsammens op paa Steinberget oc pluckede blommer oc talede om Gud oc hans underverck. Oc mine taarer dryppede paa breffuit, som sagt er, oc jeg kyssede det med min mund, oc der paakom mig en heftig forlængsel efter dig oc de gamle dage. Oc jeg saa dit lifsalige ansigt for mig saa grangiveligt, som skulde det være altertavlen udi kircken. Oc jeg tog frem af min ihugkommelsis lōnkammer alle de gamle minder, oc huert ord, du hafde talit, stod for mig ligesom med luendis skrift. Oc jeg var atter sammen med dig udi domkircken den dagen, da kardinalen fra paven i Rom var der, oc alle biskoperne oc presterne oc all landsens höye övrighet var der forsamlede tilhobe. Hugser du, at vi stod tilsammens paa golffuit oc holdt hverandre udi henderne? Oc da saa orgelen begyndte at tone, oc alle biskoperne oc presterne og munkerne sjungo oc svarede med sit Amen, oc alle silkeduke blaffrede, oc rökelsesskyerne fast bedöffuede oss, oc paven, hans hellige mand, stod höyt i koret oc lyftede frelserens blödende lekamen offuer oss, oc alle, som i kircken vare, sank neder i sine kne, da klemmede vi henderne i hverandre, oc der paakom oss en hellig skjelven, oc vi vare som i himmerike. Oc vi knælede ned med de andre paa golffuit, oc vi loffuede höyt oc helligt, at vi skulde forsake verden oc all

dens lyst oc vandre frommeligen og bliffue Herrens tjenere oc tjenerinder til evig tid. Oc saa gick vi tilsammens ud af kircken oc holdt ennu henderne i hverandre. Oc vi vandrede tilsammens op til Steinberget oc talede om, huad vi haffde seet oc hört, oc huad vi haffde loffuit. Oc vi vare megit glade, oc du kyssede mig i din glæde og satte paa min finger en liden ring med en rod sten udi, som du haffde arffuet efter din moder oc sagde, at jeg skulde haffue den til en amindelse om denne dag, da jeg i mit hierte loffuit haffde at vorde Kristi brud.

Oc nu vil jeg skrifte for dig en sag, som jeg icke for nogen anden skriftet haffuer, oc som stundom volder mig en hiertits klemmelse oc besvære. Thy den ring haffuer jeg ennu. Oc den dagen, jeg mit hellige löfte aflagde, oc de skar af mitt deylige hoffuithaar, som var dig til saa megin behage, oc de drog af min kiole oc alt mitt fingergull oc bad mig forsake verden oc al dens begiære, da haffde jeg din ring gjömd under min tunge, at ingen den skulde opendage oc fra mig röffue. Oc nu haffuer jeg den bundit om min hals oc paa mit nakne bröst, oc huer aften tager jeg den frem oc kysser den oc væder den med min taare oc holder den mellem mine hender, naar jeg beder min aftenbön.

Ja, jeg maa bekiende for dig, at du alletider er mig i hugen. Oc endaatil i messen kommer mig fore dit tækkelige ansigt oc vaar kiærlige omgengelse. Oc nu vilde jeg, at du mig

skulde tilskriffue, om dette er af Gud elder det er den lede Djeffuels fristelser oc kiödets onde begiære. Jeg haffuer talit med syster Elisabet om deslige materier, og hun siger, at man maa faste oc spæge sit upproriske kiöd. Oc saa haffuer jeg giort. Jeg ligger nu paa det kalde oc harde stengolf, oc ofte staar jeg op midt om natten oc ligger oc beder paa mine kne, till jeg icke kan mere for verck. Oc jeg bærer nærmest paa kroppen en skiorte af haar, som gnager sönder mitt skind. Oc om lifuet bærer jeg et rep med knuter, som mig inn i min side skiærer. Paa fötterne bærer jeg sandaler oc huerken hoser elder sko. Oc nu er jeg bleffuen saa mager oc blek, at du mig icke vilde igjenkiende. Men Djeffuelen frister mig lige megit som tilforne, saa jeg stundom ser syner. Naar jeg skal æde, synes mig maten full udaf makker oc padder, oc paa lagenet i min seng hopper der lopper oc andet utöy, endog der intet af deslige findis.

Oc da jeg en morgen skulde bede, stilte der sig en hane fremfor mig oc gol, saa jeg nær havde galit jeg ocsaa. Oc det var tydeligvis Djeffuelen, som sig saadan liknelse paatagit haffde.

Men saa haffde jeg oc en deylig dröm. Jeg tyckte mig nemmeligen at skue vaar Herre oc Frelsere, Jesus Kristus, oc han sagde til mig: »elskede dotter! gif mig din tro, saa at du alletider tiener mig. Om nogen anden vil bliffue din troloffuede, saa skalst du svare, at du alt haffuer bortgiffuet din tro til Jesus Kristus.«

Men tænk dig, hiertenskiære ven, at Frelseren hafde ditt andlets lignelse. Oc nu vil jeg instændeligen bede dig tale med den hellige mand, Petrus de Dacia, som du saa saare berömmer, om disse materier oc giffue mig ro oc tröst. Thy jeg vilde saa gierne være Kristi sande brud, oc da vilde jeg oc være mest velbehagelig udi dine öyen.

Abbedissen i klostret haffuer nu forbiudit mig at spæge mit kiöd saa hardt oc haffuer befallit mig at æde, paa det jeg icke plat skal forkomme. Men mig vore det en glæde at faa vandre herifra oc offuer til de himmelske boliger, naar bare du vilde være med. Men saa længe du andis paa jorden, vil jeg oc være her. Oc saa vil jeg sige dig farvel for dennesinde. Bed for mig, din skrøbelige syster i Kristo, Kristina.

Visby in Majo Anno domini 1281.

Hiertelskede syster i Herren oc dyrekiöbte Kristi brud, Kristina!

Det bref, som jeg annammede ved Julens tider forrige aar, voldte mig megin baade glæde oc sorrig, glæde af di du bærer mig i hugen lige stadigt, som jeg bærer dig, sorrig af di du skal have saa megin strid oc bekymmer udi dette jordelif. Men vi skal i himmeriges rige indgaa under mange trengsler. Nu haffuer jeg talit til min herlige mester oc lærer, Petrus de Dacia, saa som du bad mig at giöre. Oc da han hørte din skriffuelse i enrum, blef

han heftigen bevægit udi aanden, oc taarerne runde ned offuer hans kinder, oc han maatte hasteligen af rummet udgaa. Om kvelden kom han til mig igjen, oc da skinnede hans aasyn, saa som det gemenligen pleier giöre, naar han sin andagt forrettit haffuer. Oc hans röst var mild oc stille som susen udi urtegaardens trær, oc han klappede mig paa hoffuedit oc bad mig vandre med hannem, saa skulde han fortælle mig noget. Oc saa fortalde han mig, at han bar samme kiærlighed i sitt hierte, som jeg bær i mitt til dig. Oc hans kiærlighed benefnedis ocsaa Kristina, ligervis som min. Oc det var i mine ören ligesom et underverck at höre. Oc saa sagde han, at saadan kiærlighed icke var til at bluis ved, men at den megit snarere var en herlig Guds gafve, sendt oss til prôfvelse oc bettring. Thy Gud var kiærlighed, oc kiærligheden kan icke giöre nogen ond men bare mild oc god oc var derfore at eftertracte. Men saadan kiærlighed maatte være af himmelsk art oc icke attraa kiödits besiddelse; thy aanden begiærer mod kiödit. Oc den jordiske kiærlighed raser oc skummer oc fortærer sig selver ved sin egen ild; men den himmelske kiærlighed varer i all evighed oc lyser sin velsignelse offuer jorden.

Saaledis talte den herlige Guds mand, oc det var mig til stor sindets oplyftelse. Oc han fortalde mig om sin Kristina, oc om huorledis han fandt hende, oc mig tycktes, at det passede merckeligen paa, huad du mig tilskref om dig selv. Oc det viser os, huorlunde

den arge Djeffuel ganger rundt som en brölende löfve, prövende huem han kan opsluge, oc at han icke sig undser for at fornærme endoc Guds hellige.

Det var det aar, da Petrus blev sendt til Köln for der sig at perfectuere udi de lærde videnskaber, at han antraf Kristina. Hans siæl haffde, alt fra han var barn, luit i hannem, naar han hörte om kirckens hellige mænd oc kvinder, oc han haffde bedit brendende om, at Herren vilde hannem saadan naade bevise, at han nogen tid skulde faa skue nogen saadan hellig, til huilcken han sig udi inderlig kiærlighed hengiffue kunde, af deris gierninger upbyggis, af deris fromhed uppglödis, af deris ord upplysis oc af deris eksempel styrckis oc bevaris. Han haffde ventet paa saadan naade i mer end 20 aar, oc da antraf han Kristina, sagde han.

En Beguin[1]) fortalde hannem, at der udi en liden stad, Stumbelen kallid, leffuede en ung kvinde, som var hellig oc god men icke destominder var ilde paasat af Djeffuelen. Da saa Petrus lick et ærinde til prestens hus udi Stumbelen, antraf han der den unge kvinde, som Kristina benefnedis. Oc han var med sine egne öyen vitne til, huorledis Djefuelen tog hende oc kastede hende baklengis oc stötte hendes hoffuit saa hardt imot veggen, at det knakede. Oc senere paa kvelden kastede han

1) Beguiner kaldtes paa den tid kvinder, som ikke aflagde noget klosterløfte, men som dog levede sammen og viede sin tid til sygepleje og kjærlighedsgjerninger.

hende tre ganger mod en kiste, som i rummet befandtis, saa det hörtis langt borte. Men den unge kvinde led taalmodeligen oc gaf icke saa megit som et suck ifra sig.

Den samme kveld klagede kvinden offuer, at hun saared var udi fötterne. Oc se — da man saa efter, var der paa huer fot uppsprungit et saar, udaf huileket friskt blod strömmede. Hun suckede flere ganger, oc for huer gang fornemmede man nye saar. Ja Petrus saa med sine egne öyen, huorlunde saaret först hæffuede sig, för enn det brast i sönder oc blodit flöt.

Oc Petrus holdt nattevakt offuer hende tilsammens med 7 andre. Oc se — mens hun laa i sin seng, suckede hun atter oc klagede, at hun ett nytt saar bekommit hafde. Ja det som underligere var, hun streckte ut sin hand under aaklædet oc fremdrog en jernnagle, med huileken hendis kropp gjenomstungen bliffuit. Oc Petrus tog i naglen oc kiende, huor den var varm oc vaat af friskt blod. Oc naglen var saa hed, fortalde han, at det ikke paa nogit naturligt sætt kunde haffue tilkommit; men naglen maatte være kommin lige ud af afgrunden. Djeffuelen drev ennu et søm ind i kroppen paa den arme Kristina; men saa gryede morgenen, oc hun var fri.

Men se, det som af Djeffuelen tiltenckt var til skade oc forderv, det var ved Guds store naade bleffuit til hans forherligelse. Thy paa den unge kvindes lekamen stod nu afbildet de saar, som vaar Herre oc Frelsere bar paa

korset, til et siun oc under for alle mennesker oc til et tekn paa, at Herren sig hende vedkiendte som sin egen brud. Oc Petrus tackede oc loffuede Gud, at han nu omsider haffde faait skue en af hans hellige.

Tenck om saadan naade ocsaa kunde vederfaris dig, Kristina, du som ocsaa haffuer dig hengiffuet til at være Kristi sanne brud.

Fra den dagen besökte Petrus Kristina, saa ofte han kunde det loffligen giöre, oc de samtalede i tuct oc ære om Gud, som er kiærlighed, oc om det himmelske lifvet, der intet skal skille dem, som höre tilsammens oc elske hueranandre. Oc kunde det da hænde, alt under disse samtaler, at Kristina pludseligen fall om paa golffuit, som var hun döder. Oc da talede hun med englene uudsigelige ord. Oc Petrus hörte hende huiske: »du höyt Elskede, du rene, du min brudgom!« oc deraf sluttede han, at hun saa oc talede med Jesus. Oc hun lofpriste sin himmelske brudgom oc bad for venner oc for fiender, saa det en sten maatte röre. Oc Petrus tyckte, han var Gud nær, naar han saa oc samtalede med Kristina.

Men saa kom der bud oc befalning fra Ordenens öffuerste, at Petrus sig til Paris skulde begiffue, for der sig at perfectionere udi theologiam. Oc der et aar var forlidit, kom et andet bud, at han til sitt hiemland skulde fare der at vircke til Guds ære. Da saa han Kristina sidste Gang; thy han haffde lagt sin vey om Stumbelen. Oc hun fulgte hannem et stycke paa veyen. Oc hun satte sig neder paa

en sten oc bedækkede sitt hoffuit med en duk, oc hans hierte var, som skulde det breste.

Oc siden den dag sender han bref til hende, saa ofte der sigler et skib, eller en farende mand kommer forbi, oc hun sender bref tilbagers. Oc han tacker Gud i sit innerste hierte, at han haffuer skuit en af Guds utvalde, oc at Gud haffuer tendt himmelsk kiærlighed i hans indre; thy det at elske er den største naadegafve.

Saaledis talede min herre oc mester, oc mitt hierte bibrede i mig af glæde som en liten fugels; thy du heder ocsaa Kristina, oc jeg elsker ocsaa dig. Oc nu kan jeg bekiende min kiærlighed oc icke frycte for at synde. Oc nu vil jeg ocsaa skrifte fore dig, saa som du giort haffuer fore mig, oc fortælle dig, at jeg aldrigen kan bede til jomfru Maria eller Santa Agnese elder de andre hellige, minders jeg digter paa dennem dit fagre ansigt. Oc der er i vaar klosterkircke et billede af den helige Cecilia, oc i dette billede er dine andletsdrag afskildrede saa levende, at jeg tycker se dig stande fremfore mig livslevende, oc derfore beder jeg altid fremfore det billede. Oc da bliffuer jeg saa varm, oc da er det som en underlig ild brænder i alle mine ledemode; men nu ved jeg, at det er en hellig ild. Gud fader, som dig udvalt haffuer til sin söns brud, haffuer rigeligen prydit dig med alle naturlige gafver, oc det er derfore Gud, jeg elsker, naar jeg elsker dig oc dine gode gierninger. Naar saaledis Gud er aarsag til min

kiærlighed, saa formaar jeg icke i denne at skille Gud fra dig eller dig fra hannem, uden begge er sammenbundne i mit hierte, saa at jeg aldrig elder sielden mindes dig uden ligervis at tencke paa Gud.

Oc naar klockerne i byen kimer tilhobe til Vesper, först Santa Karin, saa St. Nikolai, saa Heligaandskircken oc saa St. Olav, da tencker jeg paa aftenklocken i Kristkircken udi Nidaros. Oc da knæler jeg atter med dig i handen paa golffuit ved St. Olavs skrin oc beder Gud velsigne dig. Oc da er det, som min siæl svinger sig med din siæl paa klockelyden op til Gud Faders trone.

Oc den lille ring kan du trygt beholde; thy naar Frelseren aapenbarer sig for dig i drömme med mitt ansigte, vil han dermed naadigen oss tilkiendegiffue, at vaar kiærlighed oc venskab er hannem velbehageligt, oc at han fæster min ring paa din finger, paa det at han maa bliffue din rette brudgom, oc at du skal giffue den kiærligheds varme, som optender dig ved tancken paa mig, til hannem, ligesom jeg giffuer min kiærlighed til dig til Santa Cecilia. Oc paa den maade kan vi altid elske huerandre med en himmelsk kiærlighed. Oc saa farvel for dennesinde oc Gud befalet.

Din ven oc elskende broder
Olav.

Bakke kloster udi Nidaros A. D. 1281.

Til min himmelske brudgom broder Olav! Naade fra Gud oc fred være med dig paa alle dine veyer nu oc til evig tid. Amen! Elskede Broder! Dit bref var mig til stor oplyftelse oc hugsvalelse, synnerligen huad du mig berettede om den hellige Kristina af Stumbelen. Ack den som saadant times kunde at bære

Jesu hellige passion rundt med sig paa sitt lekamen; men til saadant at annamme er jeg for liden oc uverdigen. Men underlig tyckes det mig, at Djeffuelen skal permission bekomme saaledis at ansette Herrens utvalde. Jeg fortalde dette til Abbedissen, oc hun sagde, at Djeffuelens mact var saa stor udi denne verden, desformedelst at hun ligger i det onde; men at han altid, trotz sin fule ondskab, maa være Herrens tienere. Oc hun fortalde oss en skreckelig historie, som sig tildragit hafde udi en by, Kölbke ved navn, Anno Domini 1005. Der var nogle mænd, kvinner oc piger komne tilsammen paa St. Magni kierckegaard, oc der holdit en dantzen oc springen med galne raab oc skrig. Presten, der han sin tieneste begynde vilde, formanede dennem stille at være, huorudover han doc aleniste bespottid blef. Da ynskede han i sin ifrighed, desformedelst at de bespottede Gud oc hans tienere, at Gud giffue vilde, at de saa maatte dantze et ganske Aar omkring. Huad sker der? Gud giör et jertegn oc lader efter saadan ynskning udgaa sin straff saaledis, at Djeffuelen dem skulde slaa, saa de uden al afladelse dag oc natt dantzede oc omkring löbe, at huo det saa, sig dermed maatte forskrecke. Man siger, at en sin syster haffuer haft blandt hoben oc hende med mackt haffuer villet af raden udrycke. Da skal han hende haffue ryckt en arm af, oc hun ey desmindre fremdelis haffue dantzet. De haffue paa steden med deris dantz giort dybe hul udi jorden oc ey haffue kunnet opholde af dantzen, för aarit

var omme. Da er de mesteparten strax blefne döde. Faa af dennem er blefne vederquickede oc haffue giort alvorlig pönitentze. Vocte sig derfore unge Jomfruer oc piger oc gaa sig icke andenstedes hen sig at forlyste end udi den aandelige urtegaard med Kristus oc Maria oc alle deris hellige. Saa sagde Abbedissen. Oc jeg fick mod til at tale til hende om min kiærlighed til dig; thy hun er icke saa hard oc streng som syster Elisabet, men haffuer ocsaa hiertits mildere fölelser. Oc hun smilede saa vackert, oc en fugel flöy i det samme over urtegaarden; thy vi vandrede tilsammens i denne, da jeg dette skriftede. Oc hun svarede saa listeligen: »fugeln kan man icke hindre i at flyge offuer klostret men vel at bygge rede derinde.« Oc hun bad mig ligesom du at skiencke min himmelske brudgom, Jesum Kristum, al min kiærlighed, da kunde jeg elske i tancken, saa megit jeg lystede. Oc det haffuer jeg nu tilfulde giort. Oc nu haffuer min andact sig til den pure glæde forvandlit. Oc jeg kysser billedet af min korsfeste frelser paa hans stungne fötter oc paa hans blödende side oc stundom ocsaa paa hans mund, naar ingen ser derpaa. Oc jeg presser min kind mod hans kinder, oc der flyger ligesom varme i mitt blod, oc jeg lucker mine öyne tætt isammens oc se — da staar han fremfore mig ligesom hin natten i drömmen, oc han haffuer ditt ansigt. Oc jeg sucker oc tacker Gud for den salige stund. Oc jeg gaar atter til min celle, oc da græder jeg; thy der paakommer

mig en saadan hefftig forlengsel efter dig, at jeg den neppeligen kan styre. Ack, naar skal det forundis mig at skue dit aasyn oc tale med dig hand i hand om Gud oc hans rike, saasom Petrus giorde det med Kristina af Stumbelen, oc saasom vi giorde det udi gamle dager. Skulde det icke lade sig mage, at du til Nidaros kunde valfarte tilsammens med de andre munker, som kommer her ved Olsoktider[1]?

Men om din ring haffuer jeg icke talet til Abbedissen. Oc den er mig fremdelis til stor tröst oc hugsvale. Thy jeg bærer den ennu om min hals oc paa mitt bare bröst, oc naar jeg beder, trycker jeg hænderne imot den, saa den skiærer mig ind i mitt nakne kiöd, oc da er det, som jeg trycker dig til mitt hierte.

Men nu kan jeg ikke skriffue mere, thy mine öyen vil löbe i vand. Gud lönne dig for al din godhed imot mig, som sitter her lik en fugel oc saa gierne vilde komme ud i solen.

Din syster i Kristo
Kristina.

[1]) St. Olavs dag 29. Juli.

Visby i maaneden Februari A. D. 1282.

Min elskede syster oc ven!

Jeg kan neppeligen skriffue af glæde, oc derfore skriffuer jeg bare nogle rader; thy nu stunder det til den tid, da jeg skal skue dig ansigt til ansigt. I dag sagde nemmeligen min lærer Petrus til mig: jeg vil i aar holde min andact ved St. Olavs skrin i Nidaros; vil du være min følgesvend broder Olav?

Oc jeg blef saa betagen udaf hiertens fryd, at jeg blef aldelis stum, oc blodit veg fra mitt ansigt. Oc jeg böyede mig neder oc kyssede hans hand med taarer i mine öyen. Oc nu kan jeg icke skriffue for fryd. For jeg skal se dig, Kristina, oc jeg skal skue min herlige Kristkircke, oc jeg skal atter knæle med dig paa golffuit for St. Olavs skrin. Gud være lof i al evighed. Amen!

Din glade ven oc broder
Olav.

Ingen af de nordiske helgener har været saa æret og har nydt en saa udbredt anseelse som Olav den hellige. Allerede en menneskealder efter hans heltedød paa Stiklestad begyndte valfarterne til hans helgenskrin paa højalteret i Kristkirken i Nidaros. Uagtet han aldrig har været kanoniseret af paven, spredte hans ry sig til de fjerneste af Europas lande. I Konstantinopel, i Novgorod, i Dublin, i London og paa de skotske øer, i Normandiet, Flandern, Estland, Nordtyskland fandt man Kapeller til hans ære. Ikke at tale om Danmark og Sverige, hvor han forherligedes baade i kirkebilleder og i kjempeviser og sagn.[1])

Naar det led henimod hans helgendag, den 29de Juli, kunde man se landeveiene vrimle af brune, hvide og sorte kutter samt en del andre pillegrime, der vilde aflægge sine synder ved St. Olavs skrin, eller som vilde søge

[1]) Om Olavsdyrkelsen baade hjemme og ude se de interessante optegnelser i L. Daas norske bygdesagn, del II.

bod for forskjellige sygdomme. Disse fromme reisende var alt tidligt beskyttede ved kongebreve. Selv om der var ufred i landet, skulde pillegrimene modtages fredeligt og faa reise hjem i tryghed. Den, som paa nogen maade krænkede en pilgrim, skulde straffes med landflygtighed for livstid, og, hvis han faldt paa sine gjerninger, ikke begraves i kristen jord. Ingen maatte vove at ødelægge eller borttage de skibe eller baade, hvormed pillegrimene satte over elve og indsøer, ombytte deres heste eller bedrage dem i handel og vandel.[1])

Man finder endnu paa fjeldene i Norge spor af gamle munkeveje, og navne som »Munkebeite« viser de fri græsgange, som var udlagte til brug for pillegrimenes heste. —

Allerede i Juni maaned begyndte Petrus de Dacia og hans ledsagere sin pillegrimsfærd. De havde fastet og tvættet sine legemer og salvet sin kronragede isse. Saa havde de holdt en høitidelig messe i kirken i Visby, der bar heltekongens navn. Nu gik de i procession, syngende højt sine psaltere, ned til skibet, der skulde sætte dem over til Smaaland. De vandrede derpaa gjennem Smaalands skoge. Var sommerdagen lummer, laa de ude under aaben himmel. De tændte et baal og leirede sig rundt om det, svøbte i sine kutter, mens en sad oppe og vaagede. Nærmede de sig en landsby eller større gaard,

[1]) Erik Prestehaders bestemmelser fra 1297.

istemte de sine salmer, og folkene kastede da ljaa og rive og løb henimod munketoget. Naar de holdt rast, talede Petrus eller en anden af brødrene til dem. Bønderne kappedes om at aabne sine huse for dem, og de følte sit tag ligesom velsignet, naar en munk havde hvilet under det. Efter som toget skred længere frem og kom til korsveiene, mødte det andre munke og pillegrimsskarer, der skulde samme vei. Stundom drog hele familier afsted, børnene sad i kurve paa kløvsadlene, mens forældrene gik sin bodsgang barfodede ved siden af og ledede hesten i bidslet. Og tilsidst svulmede det op til en hel stor bølge af munke, riddersmænd med sit tjenerfølge, bønder og andre pillegrime. Nærmede de sig da en by, hvor de var ventede, ringede kirkernes klokker, og presterne og munkene i byen drog dem til møde og bad dem modtage deres klostres gjæstfrihed.

En aften, da Petrus og hans ledsagere havde leiret sig ved randen af en skog og havde tændt sin leirild, mødtes de med et andet tog, som ogsaa slog sig ned der for natten. Toget havde med sig piber og trommer, og der lød latter og lystig sang ud fra teltene. Broder Olav havde tilfældigvis nærmet sig deres vagtild — han havde søgt ensomheden for at drømme om Kristina uforstyrret — da han blev standset af en sang. Det var en trubadur, som havde sin strengeleg med. Og han sang om den unge ridder, hr. Carl, der lagde sig syg og som død blev indbaaren i klosteret. Og den unge nonne

traadte ind i vaagestuen, satte sig ved ligets fod og hviskede om, hvor inderligt hun havde elsket ham. Og se — den døde ridder reiste sig fra baaren og bar hende bort til bryllup og glæde i Kjøbenhavn. Men i klostret hed det, at en engel var kommen om natten og havde ført søsteren med sig, og alle klostrets nonner sang:

»Krist gif en saadan engel
kom tog baad' mig oc dig.«

Olav stod som fasttryllet. End om nu han havde været ridderen, og Kristina havde været nonnen, og han havde ført hende bort til bryllup og glæde!

Olav, Olav, hvad tænker du paa? —

Kunde verdslig tant og forfængelighed endnu have magt over ham? Huskede han da ikke, at hun var Kristi brud? Var det ikke mærkeligt, hvorledes djævelen kunde friste og ansætte et menneskebarn!

Sandelig, man maatte være aarvaagen baade nat og dag.

Broder Olav hastede hjem gjennem skogen; men han kunde ikke blive denne vise kvit. Bedst som han havde rettet sit sind mod Gud og hans himmelske ting, saa sang det inde i ham:

»Krist gif en saadan engel
kom tog baad' mig oc dig.«

Den aften brugte han bodssvøben paa sin blottede ryg, til han sank om af smerte og blodtab. —

Toget nærmede sig Dalby kirke i Vermeland. Her var et almindeligt hvilested. Her mødtes skarer af munke og wallaremænd (pillegrime), og en eng syd for kirken var afstaaet til deres brug.

Det var et broget syn, som mødte broder Olav, da han kom frem der paa høiden. Paa engen var der opslaaet telte og markedsboder, hvor der var tilsalgs vokslys og rosenkranse og kummerlige tegninger af St. Olav og af Trondhjems domkirke. Bønderne havde dækket lange borde med mad og drikke for de hungrige og tørstige pillegrime. Nogle havde kjørt frem syge, at munkene skulde lægge hænderne paa dem og bede for dem. Baal brændte paa flere steder, og rundt dem leirede sig skarer af mænd og kvinder ifærd med at varme sin mad og rede sin seng af tepper, som de bredte paa jorden. I et hjørne af den store plads lød der kraftig salmesang af stærke mandsstemmer, i et andet klang piber og trommer, og munkene svang sig lystigt i ring til polskans friske toner og sprang efter bondejenterne, som kniste og løb. Der var latter og moro og livslyst og drik[1]).

Broder Olav vidste ikke af det, før han stod og saa paa dansen. En underlig følelse betog ham. Det kriblede formelig i hans ben, og han fik slig uimodstaaelig lyst til at styrte sig ind mellem de dansende og hvirvle rundt med dem, til han ikke kunde mere. Da lagde

1) Almuen fortæller, at nogle groper paa denne eng er blevne til ved pillegrimenes danse.

sig en haand paa hans skulder. Det var Petrus de Dacia.

»Se, hvor Gudskirken har udartet til et Babel,« sagde han. »Dette skal være mennesker, som valfarter til Guds helligdom for sine synders skyld, og saa styrter de sig ind kiödets lyst og begiære. Gakk bort herfra, broder. Djævelen kan anfægte ogsaa de hellige.«

Skamfuld vendte broder Olav sig omkring for at gaa bort med Petrus, da hyl og skrig af vrede stemmer pludselig bragte dem begge til atter at vende sig. Nede paa volden saa de som et nøste af mennesker tumle sig mellem hverandre. Hænder og stokke var løftede, kvinder løb skrigende om og skulde skille de stridende. Endelig fik nogle munke rive sig løs af hoben og sprang bortefter engen, saa kutten flagrede efter dem og de næsten slog sine bagdele med sandalsaalerne. Bønderne efter med hujen og raab og løftede stokke, mens kvinderne lo, saa det bare skingrede.

»Hvad er paa færde?« spurgte Petrus en forbigaaende.

»Aa, det er tyve og kjeltringspak, som vi altid har paa disse tider, og som klæder sig ud som munke og pillegrime for at kunne stjæle desbedre og rejse frit rundt land og strand. Vi greb en af dem netop ifærd med at liste af gaarde med Per Aslaksons hest, og en anden havde brudt sig ind paa stabburet og stjaalet to skinker. Tvi vorde slikt skarvety!«[1]

[1] I forordninger fra Haakon Magnussen den yngres tid hedder det: »at adskillige ribalder fare gjennem landet under skin af pillegrimsrejse og gjøre intet andet end ondt.«

»Amen!« svarede broder Petrus. »Men vil nu du, der ser ud til at være en ærlig og from mand, kundgjøre blandt mængden her, at der om en time holdes prædiken og messe i Dalby kirke, skal jeg vide dig tak.«

Petrus havde samlet sit tog, og syngende sine salmer drog de i procession op fra volden og til Dalby kirke. Men det var ikke mange, som fulgte ham. De fleste vare for trætte af den lange vandring og længtede bare efter at faa ligge stille og sove. Andre havde det for travelt med dansen til at kunne agte paa Guds ord netop nu. Atter andre samlede sig om trubaduren, der sang om ridder Carl og andre skjæmtsomme kjærlighedsviser. Franciskanerne og Benediktinerne vilde desuden ikke umage sig for at høre paa nogen Dominikanerprior: de kunde holde lige god messe for sig selv.

Men Petrus de Dacia talte i den stille aftenstund til de faa, som var tilstede, om den Guds fred, som kommer til hjertet, naar man har dødet al kjødets lyst og begjære og fæstet sin sjæls rødder i himlen, saa man blot tænker hellige tanker, blot taler hellige ord.

Og broder Olav sad og lyttede halvt som i en drøm; men under Petri ord hørte han polskans hidsende Toner, og han greb sig i at nynne:

»Krist gif en saadan engel
kom tog baad' mig oc dig.«

Det var Olsok, den 29de Juli. Den stille by Nidaros var som forvandlet. Det vrimlede af folk i gaderne, alle herberger var fulde. Op den brede Munkegade kom den ene procession efter den anden med sine silkeduge og viftende bannere. Man hørte en babelsforvirring af tungemaal og saa en broget blanding af klæder, ofte af udenlandsk snit. Hele befolkningen var ude i sin søndagsstas for at se paa munkene. I Kristkirken afløste den ene messe den anden fra den tidligste morgenstund og til den sene kveld. Rundt helte-kongens skrin laa der en tætpakket mængde af bedende grupper.

Broder Olav stod atter paa den hellige grund. Han blev igjen overvældet af denne kirkes skjønhed og storhed. Han saa op efter de herlige, lysegraa søiler af klebersten; ko-

rets ottekant stod der som før med sine smagfulde, slanke former, overdrysset med det fineste broderi i sten. Alvorlige paver, barske konger, grinende djevle tittede frem mellem søilehodernes blomster og rosetter. Orglet bruste, sangen toned, og røgelsesdampene steg næsten bedøvende mod det mægtige hvælv.

Broder Olav blev saa betagen, at han begyndte at hulke. Rundt om ham lød der sukke og bønnemumlen af de bodfærdige. Da fyldtes med en gang kirken af den herligste nonnesang. Skjult bag gittrene i den tætte smale gang, der gik rundt muren, stod de, usynlige for den lyttende mængde. Men tonerne trængte ud gjennem muren og dryssede som englesang ud over det knælende folk. Og over dem alle klang en klokkeren diskant. Den sang solo, mens de andre stemmer summede under den som havets sus og løftede den ligesom op paa sine skumtoppe.

Hvem var det?

En rislen randt ned over ryggen til broder Olav. Det var Kristina, det følte han. Og hun havde set ham mellem de tusende, og hun sendte nu ned til ham dette væld af ømhed, af klage, af himmelstormende bøn.

Sangen var forstummet. Presterne i koret mumlede deres litani, og munkene svarede deres: »ora pro nobis.«

Da følte broder Olav, at nogen lagde sig paa knæ ved hans side paa gulvet, og en fin liden haand tog bort i hans. Han skalv helt igjennem, han turde neppe vende ansigtet; thi

han vidste tilfulde, hvem det var. Tilsidst holdt han det ikke ud længer, han skulede til siden. Han saa et yndigt, blegt ansigt, indrammet af den hvide, stive nonnestrimmel, bøiet ned mod gulvet. Med et slog hun øinene op, nogle store, mørke, sugende øine. Broder Olav lukkede sine; men han klemte den lille fine haand til gjenkjendelse, og hun klemte igjen. Og saaledes laa disse to bedende paa gulvet.

Det var dagen efter. Broder Olav havde bedet sig fri for at kunne besøge slægtninge og venner, og det samme havde Kristina gjort. Men besøget hos vennerne maa have været meget kort; thi snart mødtes de oppe ved Steinberget, deres gamle mødested. De sagde ingenting; men som drevne af en usynlig magt

fløj de i hinandens arme og kyssede hverandre atter og atter og kunde ligesom ikke slippe. Saa skjalv de og blev ligesom skamfulde. Her paa Steinberget kunde de nu slet ikke være. Her vilde snart komme mange folk. Bedre da at søge paa den anden side byen ned imod Hlade; der vilde være mere ensomt. Saa skiltes de da midlertidigt, vandrede ærbart hver for sig gjennem gaderne og over broen, og fandt hverandre først igjen i skogen ved Hlade.

Atter samme jublende favntag, samme inderlige kys. Da de kom dybere ind i skogen, hvor ingen kunde se dem, lagde han armen om hendes liv, og hun sin om hans skulder, og saaledes vandrede de stille under trækronerne. Han saa ned paa hende og smilte, og hun saa igjen paa ham, som vilde hun drukne sig i hans blik.

Det var en vidunderlig deilig dag. Solen skinnede saa muntert ind mellem træerne. Fuglene sang, som skulde de have havt betaling for det, lærken hvirvlede i luften over de gulnende kornmarker, insekter summede; alt var livsfryd og glæde. Og disse to, som endelig havde fundet hinanden, smeltede sammen med naturen i en skjelvende, salig livsfryd. Alt andet var nu glemt — kloster, prior, abbedisse, munkekaler, bodsløfter — langt, langt borte — saa det ikke — hørte det ikke — vilde ikke høre det. Nu var det bare jubel, herlighed, glæde, sammensmeltning af to længtende, varme menneskesjæle. Og de kviddrede omkap med fuglene, lo, skjæmtede, kyssedes,

flagrede som to legende sommerfugle. Alle barne- og ungdomsminderne stak op sine hoveder som smaa blaa blomster, og de plukkede dem paa hver tue, hvor de hvilte, under hver løvkrone, hvor solen dryssede sine glimmerstene. De havde glemt mennesker, tid, rum, hunger. De havde nok i hinanden. De strakte sig i skyggen; hun hvilte i hans arm med hovedet lænet mod hans bryst. Og de øste ud for hverandre sine hemmelige længsler og drømme. Og saa sluttede de hvert skriftemaal med kys. Ak, dette — dette var det jo, de havde stundet imod, naar han sværmede for sin hellige Cecilia, og hun tilbad sin himmelske brudgom, som havde den elskedes ansigt. Nu havde de fundet hverandre; nu kunde de ikke skilles mere. Og hvad var al himmerigs glæde mod denne ene salige stund!

Det var tidligt næste morgen, endnu før solen rigtig var kommen op, at kirkevagten i Kristkirken saa en ung, bleg munk snige sig som en tyv rundt kirken, som om han ikke vovede sig over tærskelen. Øinene saa rent forvildede ud, og ansigtet var lidende. Han maatte vist have gjort en svær synd og var derfor ifærd med at underkaste sig en streng bod. Kirketjeneren nærmede sig ham stille og underrettede ham om, at kirken stod aaben. Munken saa bare fremmed og forundret paa ham. Saa sneg han sig ind. Der laa alt bedende mennesker paa gulvet, de maatte vist have ligget der hele natten. Broder Olav krøb paa sine knæ fremover mod alteret. Der stod heltekongen, morsk og alvorlig, med krone paa, haanden støttet til sin langskaftede øks Hel, og stirrede paa ham. Tilhøire saa man Tore Hund rende spydet igjennem ham, og i det øverste felt laa den hellige konges lig

udstrakt, mens prester og munke syslede om det.[1])

Og nu havde broder Olav været med at myrde kongen, myrde alt, som var rent og helligt. Var der tilgivelse for, hvad han havde gjort? Han havde brudt sit munkeløfte, han havde hengivet sig til jordisk elskov, han, som havde viet sig til den himmelske; han havde været borte hele natten fra klostret. Hvorledes skulde han kunne se Petrus de Dacia i øinene mere! At djævelen dog kunde faa slig magt over menneskenes børn! at han rent kunde udslette formaninger, løvter, bønner, salmer og kirkeklokker fra menneskenes sind! Om han brugte hundrede bodssvøber, om han fastede til døden, om han bar haarskjorte og belte med jernpigger hele sit liv, vilde det altsammen ikke forslaa til at udslette hans svare synd. Var det ikke, som den hellige konge paa alteret løftede sin øks for at hugge ham ned, elendige orm, ynkelige løvtebryder og meneder, som han var. Var det ikke, som de stirrede foragteligt paa ham alle biskopperne og kongerne, der tittede frem bag søilehoderne, og som djævlene med grinende latter rakte tunge af ham. Og det værste var — han kunde ikke angre!

Naar han tænkte paa Kristina, naar han tænkte paa det sidste døgns salighed, saa gjennembævedes hele hans væsen af en jublende glæde. En saadan magt havde djævelen alt faaet over ham. Han var i hans vold, han

1) Billedet, som her sigtes til, blev bortført fra domkirken af Danskerne og findes nu i Kjøbenhavn.

kunde ikke komme fra ham mere, ligesaalidt som han mere kunde slippe ind i klostret. Helvedes evige pine var det, som ventede ham. Hvor var nu alle hans ærgjerrige drømme om at blive en anden Petrus de Dacia? Han havde ødelagt sin fremtid, alt — og han havde ødelagt hende med, som han elskede over alt. Susede der ikke forbandelser ned fra orglet, lød der ikke veraab fra gittrene, hvor nonnesangen lød saa himmelsk Olavsdagen, da hun endnu var ren som en engel. Nei, dette var ikke at holde ud! Forjaget, forstødt af baade mennesker og Gud, af baade jord og himmel — hvor skulde han ty sig hen?

Som en drukken ravede broder Olav ud af kirken. Da han var kommen ud paa landeveien, løb han, som var han jaget af furiernes svøber. Han maatte derhen, hvor synden var skeet, under det store egetræ i skogens stilhed. Men laa der ikke en skikkelse der sammenfalden, med ansigtet næsten boret ned mellem trærødderne? Skikkelsen vendte hovedet ved lyden af fodtrin, som nærmede sig. Det var Kristina. Hun bredte armene ud mod ham, og hulkende sank de i hinandens favn.

De sagde ikke et ord, men som grebne af samme instinkt vandrede de med armene om hverandre ned til stranden.

Næste dag fandt man liget af en munk og en nonne drivende i Trondhjemsfjorden. De holdt hverandre saa tæt omsluttede, at de næsten ikke var at faa revet fra hinanden, favn i favn, mund til mund.

PRESTEKONEN

CHR. IV.s TID

Der skulde vælges ny prest til kaldet, og tre kandidater havde meldt sig til prøve. Menigheden havde udkaaret 7 valgmænd, der med vigtige miner sad paa sine dommerbænke, mens resten af den, mændene paa den ene side, og kvinderne paa den anden, trykkede sig sammen i stolestaderne og i midtgangen.[1] En kvælende os af nye blaa vadmelsklær fyldte kirken. De tre kandidater sad indelukkede i sakristiet som sauer i en kve og svedede angstens sved. De saa ikke paa hverandre, bare sad stille med øinene mod gulvet og foldede hænder og ønskede fromt, at fanden vilde tage konkurrenterne.

1) Efter reformationen kaldte den norske almue selv sine prester, en ret, den beholdt i over hundrede aar.

Salmesangen var alt begyndt, tung, falsk og drævende. Klokkeren glyttede paa døren for at slippe den første ud. Han oversaa i en fart offerdyrene. Den ene af dem saa bare tufsen ud, skjønt han var stor og stærk af krop. Han var saa tyndklædt, at han frøs, og hans sorte klær var yderst blanke og luslidte. Han var søn af en stakkels husmand i nabobygden, var hjulpet frem til studeringerne, og havde sultet og frosset og trælet, til han var kommen saalangt. Vandt han ikke idag, saa det galt ud for ham, for der var en gjente, som ventede paa ham i hjembygden, og som han bare kunde faa paa betingelse af, at han blev prest. Og gjenten var kommen over fjeldet og sad nu i kirken og svedede, som han, i angest og spænding. Men Søfren Ivarson stolede paa, at han kjendte sine gutter. Han vidste, hvorledes han skulde ta' dem, og han kunde tale deres maal. De to andre var bare bykarer og nogle store pedantikusser. De stolede paa sine nye, blanke klær og paa pengene, de havde i lommen, og paa lærdommen fra Kjøbenhavn; men se, den skjøttede de norske bønder lidet om. De havde naturligvis faaet Søfren sat op som den sidste, men han trøstede sig med, at rosinen altid findes i pølseenden.

No. 1 blev sluppet ud. Han snublede i dørstokken, med det samme han skulde ind; det var et daarligt varsel. Saa kom han sig endelig paa stolen og begyndte at harke og stamme. Han havde valgt som sin tekst: Adam og Eva udi paradisets have.

De to andre konkurrenter lagde øret til væggen og havde aabnet sakristidøren paa klem, og kandidaten talte:

»Det er megid loffligt oc Gud behageligt, oc förer offuervettis gode, lycksalighet oc velsignelse med sig, at it menniske ideligen sig for öyne stiller sin skabning oc derhoss betencker, huorfore hannem Gud skabt haffuer oc saadan betenckelse ey lader affgaa uden fruct oc den tilbörlige æris bevisning, som det Gud sin skabere plictig er i alle maade.

Menniskens skabning i begyndelsen offuergick alle creatures skabning paa jorden derudi, at mennisken skabt er i Guds billede. Aff saadan vor skabnings oc ypperligheds kunskab maa ey opreisis i oss it höyt mod, derudi staar icke sagen. Men her hörer noget hoss, som it huert menniske, der vil arffue Guds riges herlighed maa offuer al ting acte oc sig paa beflitte: ellers vorre en paddis skabning saadant it menniske gafnligere oc ynskeligere: det er, at wi skulle betencke, huorfore Gud mennisken saa deylig oc ypperlig skabt haffuer? Sandeligen, aarsagen er stor. Gud skabte mennisken til sin ære, at der skulde verre hannem een menighed paa jorden, udi huilken hand vilde kjendis oc bekjendis, dyrckis, æris oc prisis til al ewighed.

Oc er det vel at mercke, der staar udi bibelen, at Gud tog hannem oc satte hannem i paradis. Ligesom en artig pode-mestere tager aff en eddel fruct een kierne, den setter oc elsker sig et yndeligt træ oc ympe udaff, oc

den smukt oprunden omsijer igen optager, flytter, indförer oc planter udi sin urtegaard at hand kand haffue sin lyst oc behagelige fruct deraff.

Ligesaa gjorde Gud mennisken i begyndelsen. Gud skabte hannem af jorden, som var een velsignet oc hellig materie paa den tid, oc elskede sig deraff it deyligt creatur, een yndelig ympe. Oc samme opvoksте ympe oc skabte menniske tog Gud, indførte og satte hannem i sin lysthave paradiis: at det skulle verre it leffuende træ aldelis fructbart til gudelige idræt oc gode gierninger.

Oc sandelige, skuer vi vor skabning ret an: befindis vor skabning at medföre oc bewise it træis skickelse; huis rood er hoffuedit med sine rydder haarene, huis bull er kroppen oc det gantske legeme: grenene oc quistene erre arme oc been, hender oc födder med deris udlemer, huilket ligesom et ufornuftigt træ har sin safft oc krafft aff jordens vedske oc derfore er rodfest i jorden; saa har oc dette fornuftige træ sin safft oc krafft fra himmelen til betenckelse at ey tage gröde oc opvext aff jorden men der offuen aff oc vende sin udvortis fruct oc gierninger til sin næste men hos Gud tracte efter sit liggendefe at samble oc der hinlægge oc forlade disse jordiske oc forgængelige ting. Vi skulle leffue christeligen, ærligen, tucteligen oc kyskeligen, fliteligen, sparsommeligen oc fructsommeligen. Det er behagelige fructer for Gud.

Oc skal mand dette giörre: paa det vi ey

skulle foraarsage Gud i himmelen at felde sin formaledidelsis dom offuer os at affhuggis oc kastis i Ilden, som aldrig sluckis.«[1]

Og nu gik taleren over til at skildre, hvorledes Adam og Eva havde kaldet ned over sig denne »formaledidelse« ved at æde den forbudne frugt og derfor var udjagede udaf paradis mellem torne og tidsler. Og saa fik Eva sit pas paaskrevet; thi skylden var jo hendes. Og taleren viste nu sin lærdom ved at citere baade St. Crystostomus og den hellige Johannes af Damaskus, som havde kaldet kvinden for et æsel, en orm, som bor i mandens hjerte, en datter af løgnen, en helvedes forgaard, en farlig pest, djævelens skarpe pil og en hel del andre smukke ting.

Kvindfolket sad og sukkede i stolene; thi de fik jo at vide, at de aldrig skulde have født sine børn med smerte, hvis ikke Eva havde plukket det æble, og at deraf kom al arvesyndens vederstyggelighed.

Endelig var da kandidaten færdig, og han var saa ivrig efter at komme ned af stolen, at han glemte at bede om godt og tjenligt vejr og for den »med livsfrugt velsignede tilstand, hvori dronningen befandt sig.«

En salme blev atter sungen, hvorved flere af mændene, som havde taget sig en lur under prækenen, atter vækkedes, og tæppet gik op for No. 2.

1: Denne smagebid af geistlig veltalenhed paa Kristian d. 4des tid er ordret, skjønt noget forkortet, taget af: christelige fröickeners oc jomfruers lysthave oc urtegård af pastor Pomarius 1586, oversat paa dansk 1600.

Han var lyshaaret, og med de tynde tjafser kjæmmet blidt ned paa den ene side. Han bøiede af pur forlegenhed hovedet frem, som vilde han stange, og stangede sig saaledes gjennem folkehopen, der forbauset veg til side for ham. Da han kom op paa prækestolen, og havde faaet sit papir draget ud af mappen og lagt tilrette, var pulten saa lav, at han ikke kunde se, saa han maatte bukke hodet ned til papiret, og dette drev ikke hans aktier i veiret.

Han tog sig en tur paa Bileams asen og talte om Guds vidunderlige magt og store gjerninger, som kunde aabne et umælende dyrs kjæver, saa at det talte som et andet menneske. Men det lod ikke til, at menigheden blev løftet af denne Guds vidunderlige magt; thi en og anden snorken lod sig høre mellem asenets snøften, og klokkeren maatte tage sig en stiltiende tur nedover kirkegulvet med en stang, hvormed han dunkede de mest haardnakkede sovere i hovedet efter kongelig befaling.

Endelig havde kandidaten liret fra sig sin prædiken, var lykkelig kommen over fadervor og kirkebønnen for majestæten, som han dog i forvirringen kaldte Kristian den tredie istedetfor den fjerde, havde heller ikke glemt særligt at velsigne dronningen, og nu udstødte han et lettelsens suk, pakkede sine manuskripter sammen, bukkede for publikum og gik ned.

Klokkeren gik hen til sakristiet for at lukke op for den tredie. Da stod han paa hovedet med benene op efter væggen. Han maatte finde

paa noget for at holde varmen i sig. Han var en stor, kraftig kar med et lurvet haar og skjæg, saa mere ud til sjømand end til prest. I sine korte luslidte klær saa han ud som en, der havde gaaet og sunget for dørene for at faa en bukse her og en frakke der.

Et betænkeligt smil gled ogsaa over manges ansigter, da han utaalmodig roede sig frem mellem mængden. Men da Søfren kom paa prækestolen, saa han triumferende ud over folket. Han skulde nok vide baade at vække dem og holde dem vaagne. Han satte ogsaa i med en bas, der rungede i kirken. Bønderne skvat op som af ørske; thi han talede deres eget maal. Og han havde intet papir heller. Han saa lige ud og talte friskt fra leveren og slog i prækestolen, saa det dundrede. Jo, det var mand det!

»Her har været to præsteemner, der har opladt sin vise mund før jeg. Men om der blir nogen brødleiv af de emnerne, det kan være saare tvivlsomt. Den ene har vandret med os lige til paradis, og længere tilbage kan en vel ikke godt komme; men han jog os snart derifra; thi hans tale lød alt andet end paradisisk. Den anden oplæste som den tekst, der mest passede for ham: »er jeg ikke et asen?« og det har manden vist ret i. Men jeg, venner, vil hverken føre eder til paradisisk lyksalighed; thi det passer os ikke i denne jammerdal, heller ikke vil jeg sammenligne eder med esler, thi dertil er I for kloke. Men jeg vil føre eder dybt ind i jordens indvolde saa at sige, ja dybt ind i hvalfiskens bug.«

Og nu læste han som sin tekst historien om Jonas.

»Der er dem, som mener, at historien om Jonas rettelig skal fortolkes saalunde, at Jonas sad og drak paa en kro, som hedte »Hvalfisken«, i tre samfulde dage og nætter, til han blev saa fuld, at de kastede ham ud. Men se det er bare ugudelighed og vantro, som kan finde paa noget saadant, og disse spottere vil ende med, at den store hvalfisk, som heder helvedes drage, vil aabne sit gab og sluge dem levende, som jorden slugte Korah og hans ugudelige bande. For vil man sige til mig: det er bare skrøner og tull; thi saadanne uhyrer findes ikke, saa vil jeg svare, at jeg haver selv seet dem med disse mine øine. Ja, det er sandt det, gutter, at da jeg engang rodde Bjaalandsbugten sammen med Eystein Eiriksvoll, da saa vi sjøormen. Og han var forfærdelig at skue. Øinene brann som ildsprutende berge, og han rystede en manke som en hel skog med haar, og han skjød ryggen op som et helt fjeld, og det fræste af kjæften paa'n, som naar havsprøiten staar ind over landet.«

Og nu skildrede han sjøormen videre, saa bøndernes øine stod som paa stilke, og haarene reiste sig i rædsel.

»Og et sligt uhyre,« fortsatte presten, »var det, som slugte Jonas. Thi i det store hav findes der mange slige bæst, baade Leviathan og Behemoth, som er endnu værre og større end sjøormen, og i dette bæst havde da Jonas losemente udi tre dage og tre nætter. Vi

klager, naar vi engang imellem kan komme i fangehullet for drukkenskab og tyveri og deslige, og naar vi sættes paa vand og brød; men hvad skulde ikke da profeten være fristet til at gjøre, naar han sad derinde i bælmørke og lik over sig som sjøer alt, hvad bæstet skyllede ind gjennem sit gab. Men se, han tog ikke til hverken med eder eller forbandelser, saa som vi vilde have gjort. Tvertimod tiltalte han Herren med viser og aandelige sange, og se, det blev for strid kost for selve Leviathan. Eder og forbandelser vilde han nok have taalt; det vilde bare kildret hans mave; men bønner og salmer dem kunde han ikke fordøie, da maatte han spy Jonas op igjen.

Og dette er skrevet os til lignelse og advarsel. Den store helvedesdrage gaber mod os — bestandig, færdig til at sluge os paa alle døgnets tider. Og holder vi paa med vort ulevned, og med eder og forbandelser, saa vil han ogsaa beholde os. Men omvender vi os fra vor ulydighed og digter salmer og synger aandelige viser i helvedes bug, da kan selveste Satan ikke holde os længer; han maa spy os ud. Og da er vi ogsaa skikkede at vandre til Ninive og prædike bod og omvendelse og fremstille os selv som et exempel baade paa Guds straffende retfærdighed og store naade.

Og derfor, venner, lad os vogte os for at komme i helvedes bug! thi der er ikke godt at være.

Og nu begyndte Søfren Ivarson at male alle helvedes rædsler, saa kvinderne begyndte

at sukke og graate, og mændene svedede og begyndte at lede efter sine sidste synder for at angre dem.

Jo, dette var noget til prest! han kunde holde dem vaagne, han! De andres aktier sank ned i haabløshed. Da Søfren steg ned af prækestolen, nikkede folk til hverandre og til dommerne. Han var manden efter folkets hjerte.

Men prøven var ikke forbi endnu. Der skulde baade messes og synges. De to strævede alt, de kunde. Den ene af dem havde nu naturen nægtet stemme, saa han mere læste end sang; den anden sang bra nok: men han valgte de drøveligste salmer, han kunde, og sang i næsen.

Men nu skulde Søfren frem. Ja, var det ikke det, de vidste? han messede som en fuldkommen bisp. Midt under messen saa han gjennem vinduet, at hans gamle madame, der hvor han havde haft losemente om natten, kom pustende frem over veien. Hun vilde se, om ikke logiskarerne kom snart; maden stod alt færdig og ventede paa dem. Hun tog i kirkedøren og vilde ind; men den var lukket for ikke at volde forstyrrelse. Da skingrede Søfrens røst gjennem kirken i messetone: »Luk op for madam Dyrhus!« og saa drev han paa med teksten lige radt. Bønderne rystede paa hovedet og smilte; det var gut, som ikke lod sig sætte bet. Der blev lukket op for madam Dyrhus, og messen fortsattes; men beundringen og jubelen steg til det høj-

este, da Søfren for at vise sin sangkunst satte i med den vise, de brugte at synge nede paa kroen: »Hr. Carl sidder paa Helsingborg og drikker med svendene sine.«[1])

»Nei, før en gjemeinslig prest!« »Han er ikke stor paa det!« »Den karen maa vi ha'!« saaledes lød yttringerne halvt hviskende fra mand til mand.

Søfren havde seiret med glans.

Da valgmændene havde sit hemmelige møde, var der kun en stemme, som holdt paa »ham med det lyse haaret, for han saa saa snil ud, og en anden satte under overvejelse, om man ikke burde vælge ham, som man mindst kunde forstaa, for han var naturligvis den lærdeste.

Men endnu var der et — men. Den ansættendes prest maatte forpligte sig til at ægte enken efter sin formand. Og denne enke her havde udlevet tre prester og var mellem 70 og 80 aar.

Hvad vilde hr. Søfren sige til det?

[1]) L. Daaes norske bygdesagn. I. s. 48.

De to konkurrenter havde imidlertid ikke endnu opgivet haabet. Da de mærkede, at de ikke kunde virke ved sine naturens gaver, vilde de forsøge, hvad pengene kunde gjøre. De slog sine kontanter sammen og inviterede valgmændene samt andre af de mest formaaende bønder til et sammenskudslag hos madam Dyrhus. De søgte at gjøre dem indlysende, at hr. Søfren var saa fattig, at han bare vilde blive dem til byrde og besvær.

Laget gik paa det bedste. Hr. Søfren var ogsaa tilstede. De maatte jo bede ham med, for at det ikke skulde se ud som bestikkelse. Ølbollerne vandrede flittigt rundt, og saa

gjorde træbakkerne med saltet fisk. De to forsmaaede kandidater holdt taler, hvori de smurte bønderne om munden, saa godt de kunde; men Søfren fortalte skrøner og sang viser, saa bønderne laa tvekrokete paa bænkene af latter.

Da blev laget afbrudt ved, at prestekonen pludselig traadte ind. Hun var høi og alvorlig. Hun lignede en kirkealterstage, klædt i sort. Ansigtet var blegt og rynket; men hun holdt sig rankt og værdigt.

Hun maatte en gang have været overmaade vakker. Over øinene laa endnu stærke bryn af sort haar, lidt isprængt med graat, og naar hun pludselig slog øienlaagene op — thi hun gik med dem til dagligt nedslagne — mødte en nogle mørke, uudgrundelige øine, der ligesom stirrede paa en fra et fjerntliggende dyb. Intet under da, at Margrete Pedersdotter havde ord paa sig for at drive trolddom. Man sagde, at hun havde faaet sin sidste mand gjennem trolddomskunster.

Margrete slog sine store øine op og tog ind hele forsamlingen i et eneste blik. Hun dvælede lidt længere ved hver af de tre kandidater, hvoraf en kanske skulde blive hendes ægtherre. Saa neiede hun stivt og satte sig, hvor man bød hende plads.

Formanden for valgmændene reiste sig synlig forlegen og sagde, at han følte det som en tung pligt at underrette de ansøgende kandidater om kaldet, at det baade var lov og havde været praksis der i bygden, lige siden menig-

heden fik valgret, at den valgte prest tillige maatte forpligte sig til at ægte formandens enke, og at bemeldte enke nu var tilstede, saa at de hende kunde besigtige og derudaf anstille sine betragtninger. Presteenken reiste sig ved disse ord og neiede med nedslagne øine. De to kandidater, som havde bekostet laget, saa forbavsede paa hverandre, saa brød de ud i en slet undertrykt knisen og forsvandt fra bordet. Da man senere spurgte efter dem, fik man høre, at de i forfærdelse havde taget skyds lige til byen og havde ladet kaldet i stikken.

Men hr. Søfren sad igjen som slagen af en lynstraale. Han stirrede paa den magre stage klædt i sort og tænkte paa sin Mari. Bønderne meldte ham, at han havde været den lykkelige; men han svarede bare, at han vilde have betænkningstid, før indstillingen skreves til øvrigheden, der skulde stadfeste valget. Han glemte rent baade sine skrøner og sine viser. Hans konkurrenter havde havt det infame indfald, før de forsvandt, at sende et bud ind til ham og gratulere med hans unge brud.

Han blev vækket af sine tungsindige betragtninger ved, at prestekonen værdig steg hen til ham og spurgte, om hun maatte faa æren af, at han ledsagede hende hjem, da det alt var blevet mørkt.

Søfren svarede ikke. Han bare tog sin hat og fulgte. Paa veien hjemover fortalte prestekonen ham, hvor meget jord der hørte pre-

stegaarden til, hvor mange kjør og sauer og grise, der udgjorde besætningen, og om hvor meget arbeide husmændene var pligtige at at gjøre om aaret. Hr. Søfren bare lyttede. Han kunde ikke komme til alt dette, ialfald ikke i »naadensaaret«, uden at hun fulgte med.

Da de havde naaet prestegaarden, der laa lunt mellem nogle store lindetræer, spurgte prestekonen ham venligt, om han ikke vilde træde indenfor og se sig om.

Hr. Søfren havde intet mod det. Han kunde da ikke blive forgjort bare ved at stige over tærskelen, ved jeg? Og han var nysgjerrig efter at se, hvorledes alting saa ud derinde. Prestekonen gik i forveien og tændte to store vokslys, der stod paa bordet i nogle blankskurede, snoede messingstager. Saa bad hun ham tage plads og lade, som han var hjemme. Selv forsvandt hun ud gjennem en sidedør.

Hr. Søfren stod betuttet igjen paa gulvet. Nei, for en koselig stue! Der var lagt nogle vedpinder i ovnen, for det var senhøstes, saa der var saa lunt derinde. Stuen var en bjelkestue, hvor det runde svære tømmer vistes. Der var højere under loftet end i de andre bondestuer. Fra døren i den svære kakkelovn lyste det udover gulvet. En polstret bænk stod langs den ene væg, og foran den det massive bord, hvorpaa lysestagerne stod. Ved smalenden af bordet stod en vældig armstol, forsynet med bløde puder baade i sæde og paa ryg. Der havde de formodentlig siddet alle hans forgjængere; thi der havde dannet sig

en fordybning i sædet. Der var plads nok at brede sig i der for en noksaa fyldig prest. Han skulde have lyst at prøve, hvorledes det smagte at sidde der. Ah! jo her sad man rigtignok mageligt, det var næsten ikke til at komme op igjen. Og saa sad vel prestekonen og snurrede paa rokken, mens far tog sig en lur i stolen. Hendes spinderok stod der i hjørnet. Og et vældigt udskaaret hollandsk skab stod tvertoverfor ovnen. Hvad mon der var i det skabet? Der stod jo nøgel i. Hr. Søfren listede sig paa taa hen og lukkede op. Du store verden! Sølvtøi paa sølvtøi! Der var svære sukkerskaaler og massive sølvskeer og saltkar og et stegefad med gjennembrudt kant og bordopsatser. Kunde det være muligt? kunde hun eje alt dette?

Hr. Søfren saa sig listeligt omkring, saa tog han hver ting forsigtig frem og veiede den i haanden. Jo, den var baade tung og ægte. Og nedenunder i skufferne laa de fineste damaskes duge og skinnende hvidt lintøi, saa en dronning kunde ikke havt dem finere. Jo, dette var rigtignok velstand af den solide sorten!

Hr. Søfren sukkede, listede sig hen igjen til sin armstol og sank hen i betragtninger. Han vækkedes ved, at dobbeltdørene blev slaaede op til sideværelset, og prestekonen stod høi og værdig i aabningen og bad ham komme ind og faa noget at styrke sig paa. Lidt rømmegrød kunde kanske ikke være af vejen ovenpaa ølet og saltmaden. Dermed greb

hun lysestagerne, og Søfren fulgte. I sideværelset stod et dampende grødfad og ved siden deraf stod sylte, griselabber, kold ribbensteg og spegekjød. Prestekonen bad ham tage plads og forsyne sig af de landlige retter. Selv satte hun sig lige overfor. Hr. Søfren lod sig ikke bede to gange. Det var sjeldent timedes den forsultne student at sidde ved et saa veldækket bord. Og alt dette kunde nu blive hans, hvis han bare vilde. Og den gamle mor, som sad der lige overfor, var ikke værst. Hun saa godt ud for sin alder at være.

»I disse stuer har jeg færdedes nu snart i 60 aar,« sagde hun, og stemmen lød entonig mørk, men dog ikke uden en vis vemodig velklang, »og her vil jeg færdes til min dødsdag. Den dag, jeg skal vandre herfra, vil blive min sidste.«

Søfren saa op paa det blege, alvorlige ansigt, ikke en mine bevægede sig. Han syntes formelig synd paa hende.

»Naar en saaledes som jeg vokser sig sammen med et sted, saa binder man for hver dag, som gaar, et stykke af sin sjel til hvert bord og hver stol og hver lysestage. Alt har sine minder, og de fortæller, fortæller om glæder og om sorger; begge dele er lige kjære for mindet. Derfor taaler man ikke at skilles, derfor finder man sig i noget af hvert for ikke at skilles. Skilles man, rives hjertetrevlerne over, og man dør! men jeg tror, at jeg selv som død kommer at gaa igjen i dette huset.«

Huf da! det var jo formelig fælent; nei da

var det bedre at holde liv i gamla saa længe som muligt.

»Naar man ingen børn har,« vedblev den gamle, »saa fæster man sig ved livløse ting og ved dyrene paa gaarden. Jeg elsker mine heste og mine kjør og kalve, og de kjender mig og trives i mit selskab. — Men De maa forsyne Dem!«

»Tak, tak, det er sjelden, det har været forundt mig at spise saa godt og i saa hyggeligt selskab,« sagde Søfren høfligt.

»Ja, De er jo ikke bunden til nogen?« spurgte fru Margrete. »Er De vel?«

»Nei da, nei da —« skyndte Søfren sig at svare. Han var halvt ræd for, at den gode maden skulde forsvinde ud gjennem døren, hvis han tilstod noget sligt.

»De har været fattig?« spurgte prestefruen atter. »Aa ja, jeg kan se det paa klæderne. Det er ingen skam at være fattig, og hæderen er desto større, naar man ved egen kraft og dygtighed arbejder sig ud af fattigdommen. Jeg kan godt like saadanne folk.«

Sandelig var ikke denne gamle mutter noksaa fornuftig!

»Her hænger nu et skab fuldt af gode klær efter min sidste salig mand — dem skal vi besigtige, naar De nu har spist færdig. Der er baade prestekjoler og pelser til vinterbrug. De maa kunne bruge dem, da De er nogenlunde af samme figur. Og saa skal vi bese gjæsteværelset. Jeg haaber, De tager tiltakke her i nat, da det er mørkt ude og langt ned til madam Dyrhus.«

Da Søfren et par timer efter stod i gjæsteværelset med sit kongelige lys brændende paa bordet, var han som rent fortumlet over alt dette, som var hændt idag. Han var bleven valgt til prest — dette sit livs ærgjerrighed, for hvilket han havde lidt og strævet saa meget — han havde beseet prestens klædeskab — aa nei! aa nei! for alle de herligheder! Der var baade undertøi og overtøi til mange aar. Og nu laa han i en seng — ja mage til seng havde han aldrig kjendt. Det var som at synke ned i et blødt behag med et lidet dunbjerg over sig. Han slap, som saa ofte i Kjøbenhavn, at vende sig, for at den ene side kunde bli varm, mens den anden frøs, da tæppet ikke var bredt nok og fælt tyndt. Ja, i slig en seng kunde man takke Gud! Søfren laa paa ryg og foldede hænderne over maven. Han lod hele sit liv løbe forbi sine øine. Han saa sig selv som gjætergutten trave barfod om mellem lyng og tuer i vind og væde. Han saa sig den stolte dag, da han vakte opmærksomhed i kirken ved sine kvikke svar, da bispen spurgte, og som gjorde, at han blev sendt til byen paa skole. Han gjennemgik den kummerlige tid i Kjøbenhavn, da han maatte underholde sig selv, paa samme tid som han skulde tage sin theologiske examen. Nei, hvor han ofte frøs og sultede der paa det usle tagkammer. Der var de dage, hvor han fortvivlet tænkte paa at rende fra det hele og lade sig hverve til soldat. Saa fik han da idetmindste æde sin mætte.

Og nu bød lykken ham et godt prestekald, og en prestegaard, hvor der syntes at være fuldt op af mad og drikke og al verdens herlighed, og hvor en hyggelig gammel morlille gik omkring og opvartede ham. —

Ja, det var nu denne gamle morlille da — hun fulgte med paa kjøbet, hun maatte blive hans kone — det var betingelsen. Ellers svandt prestegaard og prestekald som et andet luftsyn.

Men hvad vilde saa Mari sige —? han havde jo Mari. Hr. Søfren stønnede tungt og sovnede.

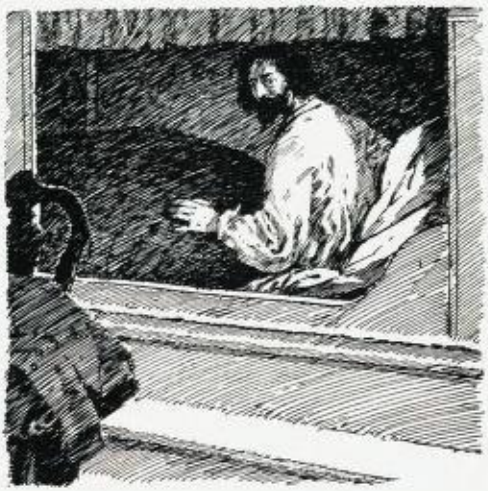

Da han vaagnede, stod solen alt høit paa himmelen. Han saa sig forundret omkring. Hvor var han? Det var jo sandt — han nød prestegaardens glæder paa forskud. Hvad mon klokken var? Han skyndte sig op, vaskede sig i det skinnende tinfad, som stod paa et lidet bord ved sengen, og tørrede sig i det snehvide haandklæde, som hang paa rullen paa væggen. Dette var anderledes hyggelige greier end inde i losementhuset hos madam Dyrhus. Han greb efter sine bukser. Hvad var det? der laa jo et helt sæt fine, sorte klær, og hans gamle var borttagne. Det var gamle prestens, No. 3 af ægtemændene, dem som

han havde beundret i klædesskabet igaaraftes. Men hvorledes var de komne her? Havde nogen været inde paa værelset, uden at han havde mærket det? eller foregik her trolddom? Bønderne havde jo betroet ham i laget igaar, da øllet havde gjort dem aabenmundede, at det nok ikke gik saa ret til paa prestegaarden i et og alt. Bukserne var imidlertid pene, og hr. Søfren drog dem paa. De passede, som var de gjorte til ham — lidt for fyldige over maven; men det vilde han nok snart vokse i, naar han havde været i kaldet en stund og nøret sig med mor Margretes gode mad. Han besaa sig stykkevis i barberspeilet, som han anbragte til at belyse forskjellige dele af sit legeme, og han fandt forvandlingen storartet. Han skulde bare havt denne dragten paa igaar. Men nu kunde det jo være det samme: han var jo virkelig valgt alligevel.

Han steg værdig ned af trappen og mødte nede i gangen mutter i sin nette sorte strimmelskappe.

»Frokosten venter!« sagde hun bare og slog op døren til spisestuen. Hr. Søfren takkede og steg ind. Ikke et smil paa hendes ansigt, der røbede overraskelse ved hans forandrede udseende.

»Ja, jeg tog paa mig disse klæderne, da der ikke fandtes andre,« sagde han halvt godmodig og halvt forlegen.

»Det var ogsaa meningen,« svarede prestekonen, »i alle fald saa længe, til Deres gamle er gjort istand. Jeg saa, der manglede nogle

knapper og var om at gaa hul paa albuen. Hvorledes har De ellers soyet inat?»

»Tak, aldeles udmærket, aldeles fabelagtig udmærket — jeg syntes, jeg hvilte som i Abrahams skjød.»

»Ja, der har jeg aldrig været,» svarede prestekonen tørt; »jeg antager, der maa være behageligt. Maa jeg byde Dem en dram paa morgenkvisten? Den kan kvikke Dem efter gaarsdagens anstrengelser.»

Og hun heldte et fludium af en grøn fiole, som hun holdt i haanden. Det spillede indbydende i glasset, og hr. Søfren drak. Der strømmede som ild gjennem ham. Han maatte sige Ah! og smatte bagefter. Saa bød hun ham forsyne sig. Hr. Søfren lod sig ikke byde to gange. Foran ham laa der en glinsende hvid og fed spegesild. Den var saa fint renset, og den drog ham med en underlig, magisk magt. Han tog et stykke og smagte det, og det smeltede ganske i munden. Han maatte tage et til og et til, og før han vidste ordet af det, havde han fortæret hele silden.[1] Saa skyllede han den ned med nok en dram af fiolen og saa en tredie til afslutning af maaltidet. Da kjendte han sig saa underlig. Det var som hele stuen svømmede i en taage, og der i taagen sad mutter paa sin stol; men hun var ikke gammel længer; hun var ung og vakker og huskoselig. Hun smilte til ham med hvide tænder.

Der paakom ham pludselig en heftig el-

[1] Motivet fra L. Dnaes norske bygdesagn I. s. 11.

skov til hende. Han strakte armene ud mod hende og raabte ømt:

»Fru Margrete!«

Hun reiste sig og svarede: »Hvad ønsker De?«

»At faa være her bestandig. At faa være her hos Dem og have det godt,« udbrød Søfren.

»De kjender betingelserne,« sagde husfruen.

»Ja, men jeg elsker Dem! Jeg vil gjerne blive deres ægtemand, hvis De bare vil have mig,« raabte den ømme og mætte Søfren.

Prestekonen svarede med at aabne døren til kjøkkenet og raabe paa to navne. Ind kom en gammel mand og en gammel kone — de var ikke fuldt saa mosgroede, som den gamle prestekone, han engang havde set her, skjønt der groede haar paa næsen til manden.

»Jeg vil gjerne have to vidner paa dette,« sagde prestekonen. »Var det ikke saa, at De, hr. Søfren Ivarson, tilbød mig haand og hjerte og spurgte, om jeg vilde være Deres egtemage?«

»Jo, det var det,« svarede Søfren. »Jeg vil gjerne være her al min dag.«

»I hører det, Gunvor og Steinar?«

De to gamle nikkede forstaaende.

»Saa kan I gaa ud til eders arbejde igjen.«

Dermed marscherede de to mosgroede ud, og hr. Søfren var atter alene med fru Margrete.

»Det forstaar sig, at De skal have Deres fulde frihed,« hørte han prestekonens stemme som i en ørske. »Jeg skal ikke plage Dem.

De har Deres værelse, og jeg har mit. Jeg vil bare faa lov at være paa gaarden og styre alt som i gamle dage.»

Hr. Søfren var kommet sig ud paa tunet. Han var endnu som fortumlet! Hvad havde han gjort! Havde han virkelig bundet sig til den gamle?

Han saa nedover til madam Dyrhus. Han saa ligesom et kvindemenneske sidde der paa den grønne bænk uden for huset og stirre oppover mod prestegaarden.

Guds død og plage! det var Mari. Han havde jo Mari.

Hr. Søfren støvlede nedover i sine nye klæder, saa fort han kunde. Fru Margrete stod i vinduet paa prestegaarden og saa efter ham.

Da Søfren naaede bænken hos madam Dyrhus, sank han udmattet ned.

»Men hvor i alverden blir du af?« raabte Mari, »tænker du at bli paa prestegaarden med det samme? og hvorledes er det, du ser ud?«

Søfren sad bare dum og rystede paa hovedet og stirrede ud for sig.

»Søfren! Søfren!« raabte Mari og rystede i ham. »Er du syg eller — fy, du stinker jo af brendevin!«

»Det er prestekonen, som har traktert mig,«

svarede Søfren med ynkelig stemme. »Og det, som værre er, Mari, hun har forgjort mig.«

»Har hun forgjort dig?«

»Ja, med en spegesild! Jeg blev saa fortumlet efter den, at jeg kom i skade for at frie til hende.«

»Frie? er du gal? hun er jo 80 Aar!«

»Hun har ikke fyldt de 80 endnu.«

»Men frie?«

»Ja, jeg kan jo ikke faa hverken presten eller prestegaarden eller dig uden at tage hende paa kjøbet.«

»Kan du ikke faa mig? siger du.«

»Nei, dig kan jeg ikke faa, uden jeg blir prest, ved du, og prest kan jeg ikke bli uden hende, saa du ser, det blir indviklet dette.«

»Ja men, Søfren?«

»Blir jeg viet til hende, saa ejer jeg med det samme alt sølvtøiet og sengeklæderne og møblerne og grisene og kjørene og hele velstanden. Og naar faar vi to raad at skaffe os det? Hun kan jo ikke leve saa længe nu, hun er over 80.«

»Hun har ikke fyldt 80, sa' du jo nylig.«

»Ja, hun er nu nære indpaa da, og lidt mere eller lidt mindre er ikke saa farligt. Og naar saa hun er død, arver vi to hele herligheden. Vi havde saa maattet vente alligevel et par aar, før vi havde kunnet gifte os, fattig som jeg er.«

»Siger du det? men hvor skal saa jeg gjøre af mig saa længe?«

»Ja, det er knuden det, Mari, for jeg maa nu ha' dig tæt med mig da, ser du.«

Hr. Søfren sad og grundede. Saa sprang han pludselig op og slog sig paa laaret.

»Nu har jeg det! Nu har jeg det!« raabte han ellevild.

»Hvad har du?«

»Jeg gir dig ud for søster min, saa som Abraham gjorde med Sara — det er bibelsk det, ser du, saa vi har nok lov til det — og saa ber jeg saa vakkert prestemor, nu hun er i godt humør og gjerne vil gjøre mig til vilje i alt, om at du skal faa lov at være paa prestegaarden mod at hjelpe til med arbejdet. Saa kan vi ha' det hyggeligt alligevel, vi to.«

Mari smilte. »Jamen er du slu, Søfren, og jeg havde ikke tænkt dig til det!«

»Ja, og naar jeg godt og vel heder manden hendes, saa sætter jeg hende stolen for døren og steller og styrer, som du og jeg helst vil.«

»Men er du vis paa, et hun kreperer snart da, Søfren?«

»Efter naturens lov og orden skulde hun jo det,« svarede Søfren overlegent, »og vil hun ikke, saa hjelper vi paa med lidt ærgrelse.«

Mari lo, og saa feirede de to forsoningsfest nede hos madam Dyrhus, hvor presten nu, efter at valget var afgjort, havde aabnet kredit og drak paa fremtidens haab.

Søsteren var lykkelig anbragt i prestegaarden. Dog maatte hun finde sig i at ligge i kjøkkenbænken, da der ikke var noget værelse til hende. Det havde ikke Søfren noget imod, da han mente, han derved lettere fik adgang til hende, og sengklæderne i rummet under kjøkkenbænken var gode og varme.

Det uundgaaelige var altsaa hændt. Hr. Søfren var installeret paa prestegaarden ikke alene i egenskab af prestemand men ogsaa af ægtemand. Presten i nabosognet havde været

over og viet dem i al stilhed, efterat hr. Søfren selv havde gjennemgaaet den tortur at lyse 3 gange fra predikestolen for velagtede prest, hr. Søfren Ivarson og velmeriterede presteenke Margrete Pedersdotter under menighedens stille fnisen.

Paa bryllupsdagen havde fru Margrete været som et stenbillede. Bleg og følelsesløs stod hun for alteret og svarede sit iskolde ja paa de spørgsmaal, som loven forelagde hende. Det var jo ogsaa fjerde gang dette.

Hr. Søfren saa temmelig slukøret ud, saa ikke til siden, da han skred op gjennem kirkegulvet, og syntes slet ikke at være lysten paa at istemme sangen:

Hr. Karel sidder paa Helsingborg
og drikker med svendene sine.

Mari havde helst havt lyst at flygte ned til madam Dyrhus, men paa grund af søsterskabet maatte hun paradere ved bordet og høre paa, hvorledes nabopresten med slet dulgt skadefryd drak brudeparrets skaal og ønskede dem et langt og lykkeligt liv ved hinandens side.

De taarer, hun fældte i kjøkkenet, fik ogsaa søsterskabet undgjelde for. Men hun fik jo trøste sig med, at hun selv om ikke saa lang tid skulde blive den næste, og at hun, naar hun nu gik og stellede som halv tjenestepige paa gaarden, igrunden stellede og lærte at bruge sin egen vordende eiendom.

Al den skam og tort og ærgrelse, som hr.

Søfren stille havde maattet supe i sig disse dage, skaffede sig luft dagen efter bryllupet. Han var jo ingenting, han fik jo ingenting, før denne skjæbnesvangre dag var over. Men nu — nu, han var lovlig indsat af baade Gud og prest til at være uindskrænket husbond og herre over baade fru Margrete og al hendes eiendom, nu skulde han vise, hvad mand han var, og at han ikke agtede at finde sig i at være et nummer nul og nichts.

Han kom ned om morgenen som en ren bulderbasse, skjeldte og smeldte, for ud paa gaarden og holdt et farligt leven med tjenerne, gav modsatte ordrer af dem, fru Margrete havde givet, og viste sig tilslut uforskammet og brutal mod hende selv, kaldte hende en gammel pulverheks og meget andet.

Fru Margrete stod en stund som forstenet. Saa gik hun roligt hen til kjøkkenet og bad Mari hente ind Steinar.

Den mosgroede viste sig snart i døren.

»Herren der er krasbørstig, Steinar,« sagde hun og pegte paa sin ferske mand. »Børst ham af.«

Steinar lod til at forstaa denne mystiske ordre; thi i samme nu havde han med sine store næver tag i begge hr. pastorens arme, satte ham ind til væggen, saa det knakede, og ristede ham, som man rister en vaad klud.

»Hvad skal dette sige? Hænderne væk, din bondetamp!« skreg Søfren, skummende af raseri, og søgte forgjæves at rive sig løs fra uhyrets klør. Men var end Steinar gammel, saa

havde han næsten hele sin tid ikke gjort andet end at sage og hugge ved, saa armene hans var som egeknuter, og pastoren stod op mod væggen som spigret. Steinar saa bare bort paa sin herskerinde, om hun gav ordre til afløsning. Men fru Margrete lod ham staa.

»Saaledes er det, man tæmmer vilde dyr,« sagde hun ganske roligt.

»Jeg har havt exemplarer af denne race før. Men vil han nu love at være stille og høre paa fornuft, saa skal han løses.«

Hr. Søfren mumlede noget mellem tænderne om forbandede kvindfolk, men gjorde ingen modstand. Saa nikkede fru Margrete, og Steinar slap taget.

»Du kan holde dig i kjøkkenet indtil videre, om du skulde trænges,« sagde hun, og Steinar gik.

Saa gik fru Margrete hen og tog Søfrens haand.

»Sæt sig her i armstolen, sønneke,« sagde hun, saa vil jeg tale nogle ord med ham.«

Søfren satte sig. Han var rent bleg, men skammede sig igrunden over sin raahed. Fru Margretes værdige ro afvæbnede ham. »Vi maa komme lidt paa det rene med hverandre,« forsatte hun, »saa at vi undgaar alt vrøvl for fremtiden. Jeg kan nok forstaa, at han er lidt altereret over at skulle gifte sig med en gammel pulverheks, som han benævnede mig. Men jeg kan jo hverken gjøre mig ung eller vakker, saa deri maa han have mig undskyldt. Jeg har jo alt underrettet ham om, at jeg ikke

skal genere ham. Men en ting vil jeg sige ham en gang for alle: saadanne optrin som idag vil vi ikke have mere, ellers vil han ikke berede sig nogen fredelig tilværelse. Pas han sine bønder og sine prædikener, døb han bøndernes børn og tal dem tilrette, reis han i sognebud og bind folk i den hellige ægtestand — men kom ikke her og ager husbond og herre. Thi riget her er mit, og jeg ved, hvorledes det skal styres. I 60 aar har jeg skaltet og valtet her, og tjenerne er vokset op med gaarden og lyder mig og ingen anden, og det vil blot foraarsage ham unødig ærgrelse at give ordrer, som ingen vil være hørige. Det er derfor mit raad, at han overlader gaardens styrelse til mig, og at alt gaar efter sin gamle vante streg. Vil han saa være venlig og føielig, kan vi have det noksaa fredeligt sammen. Han kan jo tænke sig, at jeg er hans gamle bedstemor, som gjerne vil gjøre alting vel for ham. Og blir vi saa lidt mere kjendte, saa kunde jeg vel have en og anden ting at fortælle ham; thi jeg har jo levet noget længere og har havt mange erfaringer, der kanske kunde komme ham tilgode. Det var dette, jeg vilde sige ham lige saa godt først som sidst, og nu kan han gaa, hvor han vil.«

Søfren sad i sin armstol og hørte paa som en skolegut, der faar sin velfortjente afstraffelse. Han skammede sig igrunden som en hund. Saa kom den gode natur op i ham. »Om forladelse, fru Margrete,« sagde han, reiste sig og gav hende haanden. Hun tog den, og Søfren gik hurtigt ud af værelset.

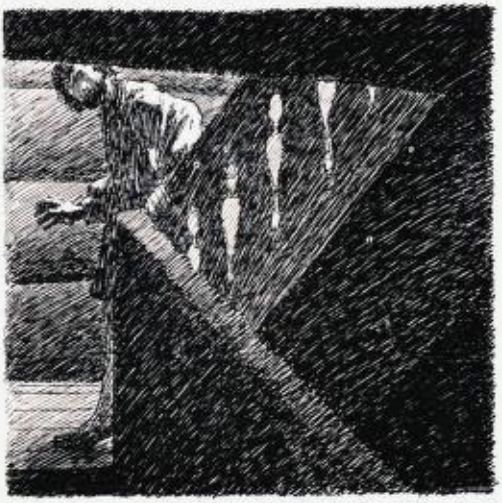

Det var ikke bare den ulempe med fru Margrete, at hun ikke vilde dø; men hun var ligesom alvidende og allestedsnærværende. Det blev slet ikke saa nemt at faa være alene med Mari, som Søfren havde tænkt. Kom han ud i kjøkkenet, saa var altid enten fruen selv eller hendes mosgroede tjenerinde der. Listede han sig ud i vedboden, naar han fra vinduet saa, at Mari skulde ud og hente ved, saa stod hans arvefiende Steinar der med sine haar paa næsen. Aftalte han mødested oppe i skogen, kunde han være sikker paa, at fru Margrete fandt paa et eller andet paaskud til at komme luskende efter. Mari spiste

jo ved bordet som hr. pastorens søster og sad inde i stuen om kveldene; men der var jo dragen bestandig tilstede og sad og vogtede og spandt.

Dette var ikke at holde ud. Han maatte tilsidesætte sin værdighed og gjøre som bondegutterne: gaa til gjenterne paa frieri om natten. Han var jo kjendt med den skik fra gamle dage.

Saa var det en nat, han listede sig ud af sit værelse og paa hoselæsten forbi fru Margretes dør. Han kom lykkelig ned den steile, knagende trappe og landede omsider i kjøkkenet. Han famlede sig frem til kjøkkenbænken, for han havde ikke taget lys med, stak hovedet indunder og hviskede: »Mari!«

Der var noget, som rullede sig rundt derinde. I det samme knager kjøkkendøren, og fru Margrete i natkappe og med lys i haanden staar i aabningen.

»Det var det, jeg syntes, at nogen gik i trappen,« sagde hun. »Hvad er paafærde?«

Hendes værdige ægtemand stod der som en hønsetyv.

»Jeg fik pludselig saa ondt i min mave,« sagde han, »og saa vilde jeg gaa ned til min søster og høre, om hun ikke kunde skaffe mig nogle draaber.«

»Der er ingen i huset, som har nøglen til skabene uden jeg,« svarede fru Margrete. »Kom nu, skal han faa lidt perikumsbrændevin, sønneke, han har formodentlig spist for meget af kalvestegen igaar.«

Med disse ord gik fru Margrete ind i stuen til nøgleskabet, fandt nøglen til medicinrummet, og mens hr. Søfren maatte holde lyset, blandede hun sammen af forskjellige smaaflasker en gyselig drik, som hr. pastoren for hendes øine maatte tømme. Hr. Søfren maatte finde sig i sin skjæbne; men han gren græsseligt.

»Dette tænker jeg vil berolige ham,« sagde hun. »Nu skal jeg lyse ham op paa hans værelse.«

Og dermed drog fru Margrete afsted med hr. Søfren som med en anden bortrømt arrestant.

Forsøget paa nattefrieri var aldeles mislykket. Men Søfren gav sig ikke. Han prøvede en gang til lidt senere. Dennegang tog han lys med selv, for at han kunde se at træde forsigtigere i trappen. Han kom ogsaa uden hindringer til kjøkkenet og bøiede sig med sit lys under bænken. »Mari! Mari!« hviskede han og tog med haanden paa gjenstanden, som laa der.

Da stikker pludselig et graat, bustet hoved frem som en skilpaddes af sit skal, og en gryntende røst siger: »Haa?«

Saa sandt jeg lever, var det ikke den mosgroede af kvindekjøn, som forbauset gloede omkring sig.

Uden en lyd forsvandt pastoren med samt sit lys gjennem døren.

»Sover du ikke mere i kjøkkenet, Mari?« fik Søfren spurgt sin Mari i skyndingen dagen efter.

»Jovist gjør jeg saa,« svarte hun. »Men nu har fruen sagt, at gamle Gunvor faar ligge med mig, da sengen er bred nok. Hun kan bedst værge mig mod natteløbere, sagde hun.«

»Den fru Margrete er hinterlistig som en slange,« svarede bare Søfren; »men hendes dag kan endnu komme.«

Saa var det en vinteraften, at de sad noksaa hyggeligt tilsammen i den store dagligstue, hr. Søfren, Mari og prestefruen. Mari kardede, fruen spandt, og hr. Søfren sad og pumpede fru Margrete for hemmeligheder.

»Ved De, hvad bønderne siger om Dem, fru Margrete?« sagde han.

»Det kan vel være mangt det,« svarede fru Margrete roligt.

»De siger, at De forstaar Dem paa troldom. Er det sandt?«

»Kanske h a n ogsaa tror paa dumheder?« spurgte fru Margrete.

»Nei, ikke just det — men — ja, der er nu noget fordægtigt med Dem. De baade ser og forstaar mer end andre.«

»Det skal der just ikke meget til,« svarede fru Margrete overlegen, »især naar man bor mellem bønder, som hverken kan læse eller skrive. Jeg skal sige ham sønneke, at min far var læge, og jeg hjalp ham, fra jeg var barn, at tilberede urter til lægende medicin. Han havde reist i udlandet og var bleven kjendt med den berømte doktor Paracelsi disciple, og af dem lærte han baade urters og stenes hemmelige art og natur at kjende. Jeg var

ofte om sommeren med ham paa fjeldene og samlede blomster og planter, og han fortalte mig om hver enkelts lægende natur og kraft. Og denne lærdom er kommet mig godt tilgode; thi bønderne her forstaar jo ingenting. Og saa er de kommet til mig, naar de manglede noget, og jeg har været istand til med mine draaber og salver og smørelser at kurere baade dem og deres kreaturer. Og er det nu lykkedes godt for mig, hvor de syntes, at hjelp var umulig, saa heder det straks, at det er et mirakel og troldom. De tror igrunden meget mere paa fanden og hans kunster end paa vor herre.«

»Ja, folk siger, at De fik Deres forrige mand ved troldkunster,« faldt Sofren ind.

»Jeg saa paa ham, før han fik leilighed til at se paa mig, var det ikke saa?«

»Saa siger folk, ja.«

»Jo, det skulde være noget at trolle efter, stakkars krok han var,« svarede Margrete med en ironisk latter. »Men saa har jeg vel ogsaa trollet for sønneke?«

»Ja, sig mig, fru Margrete, — den spegesild, var den rigtig den — jeg har ofte grundet paa det?« —

»Nei, den var der baade læst og signet over, det kan han forbande sig paa,« svarede fru Margrete og saa halvt foragteligt bort paa Sofren. »Den var prepareret ved fandens egne gryder, kan han tro, og derfor bragte den og en hel del fandenskab i kroppen paa ham.«

»Er det sandt, at De eier en livseliksir,

som kan hindre folk i at faa dø?» spurgte Søfren ufortrøden.

»Siger folk ogsaa det? Ja, det kan han vel begribe er sandt, naar han ser paa mig. Jeg kan endnu leve et hundrede aar til.»

Mari saa forskrækket hen paa Søfren. —

»Men har jeg draaber, som kan forlænge livet, saa har jeg ogsaa draaber, som kan forkorte det. Blot to af disse draaber, og inden en time ligger han stiv og kold. Derfor vogt han sig for mine draaber og gaa ikke til søster for at faa dem.»

Fru Margrete stod op, gav tegn til Mari at blive med ud i kjøkkenet for at sørge for aftensmaden og lod hr. Søfren tilbage i stum forundring. Han kunde ikke rigtig blive klog paa denne fru Margrete, enten hun gjorde nar af ham eller talte alvorligt.

Enten nu fru Margrete havde sin livseliksir eller ei, vist er det, at hun trivedes over al maade og tænkte slet ikke paa at dø. Hun gik hele dagen og stellede i sit hus, gav sine ordrer og tilsaa arbeidet paa gaarden med samme iver og dygtighed som i gamle dage, og alt gik efter en snor. Om aftenen sad hun for det meste og spandt, og da kunde hun fortælle meget om sin far og hans reiser og om sin egen ungdom, som Søfren syntes var interessant at høre. Hun var iallefald en yderst

mærkelig kone. Havde bare de to unge kunnet faa lov at gifte sig, saa vilde de intet havt imod, at denne gamle morlille gik og stellede for dem; men nu —

To aar var gaaede paa denne maade, og endnu var de lige nær.

Engang hr. Søfren og fru Margrete gik sammen over den smale bro, der førte over elven — og broen var uden rækværk — kom det pludselig op i Søfren, at her var leilighed til at bli hende kvit uden mistanke. Han skvat pludselig tilside med et raab, som om han blev bange for noget, og bums — der gik fru Margrete paa hovedet i elven og seilede nedad strømmen. Men i det samme greb angeren hr. Søfren, og han styrtede ud efter hende. Han blev rent fortumlet og kavede og sparkede med arme og ben, for svømme kunde han ikke. Og Gud ved, hvad enden vilde blevet, om han ikke havde kjendt et kraftigt Tag i trøiekraven af en, som halede ham i land. Det var ingen anden end fru Margrete, der for længe siden havde faaet sit paa det tørre og nu bjergede sin Jonas.

»Det var artigt af ham, sønneke, at springe ud efter mig,« sagde fru Margrete. »Men hvad var det, som voldte ulykken?«

»Det var — det var en stor fugl, som pludselig fløi op af busken der ved elven og skræmte mig, just som jeg gik og tænkte paa min søndagstekst,« stammede hr. Søfren, mens vandet randt af ham. Havde han ikke været saa kold og vaad, var han vist bleven rød.

»Jasaa — ja det er underligt med dem, som er letskræmte,« sagde fru Margrete. »Men nu maa vi nok prøve, hvem som kan springe fortest hjem til prestegaarden, ellers kan vi blive syge efter badet.«

Og dermed gav den gamle sig til at springe saa let, at den tykfaldne hr. Søfren havde ondt for at følge hende.

Men den, som blev syg, var hr. Søfren. Han maatte ligge flere dage tilsengs og svede. Og fru Margrete benyttede leiligheden til rigtig at tylle i ham af sine mærkværdige draaber.

Da Mari var inde hos ham et øieblik, mens fru Margrete var nede i kjøkkenet, sagde Søfren: »Du, Mari, — nu ved jeg vist, at hun er en heks. Jeg forsikrer dig om, at hun flød paa vandet som en kork, mens jeg sank som bly. Nei, at faa livet af hende paa den maade nytter ikke.«

Hr. Søfren og Mari grundede paa, hvorledes de kunde blive kvit hende paa en rimelig maade; men intet vilde forslaa. »End om vi forsøgte at skræmme hende,« sagde Mari.

»Hvorledes mener du?« spurgte Søfren.

»Du kunde klæde dig ud og komme ind til hende om Natten.«

Søfren grundede: »Du er ikke værst dum du, Mari, naar det gjælder at hitte paa,« sagde han og smilte.

Saa begav det sig en nat, da maanen stod fuld og rund ind i sengkammeret til fru Margrete, at det knirkede i hendes dør, og ind

sneg sig en skikkelse i et hvidt lagen og med to store bukkehorn paa hovedet.

Fru Margretes natkappe tittede frem mellem gardinerne paa himmelsengen.

»Hvem er det?« raabte hun.

Intet svar. Den gyselige skikkelse stod ubevægelig i fuldt lys af maanen.

»Hvem er det, siger jeg?« lød det igjen fra sengen.

»Jeg er kommen for at hente dig for dine mange synders skyld,« lød en dyb basstemme.

»Saa fanden snakker norsk idag!« svarede fru Margrete. »Og saa har han ovenikjøbet forsynet sig med prestens tøfler, tror jeg.« Dermed sprang prestekonen resolut ud af sengen, greb ildtangen henne ved ovnen og paa uhyret.

Fanden forsvandt som et lyn udigjennem døren, ramlede ned trapperne forfulgt af ildtangen, mens fru Margrete stod med sit vaaben paa øverste trin og tittede ned i dybet. Saa gik hun langsomt ind igjen, tændte sit lys, og med det i haanden begav hun sig til pastorens værelse. Hun bankede først paa, — intet svar. Saa gik hun modig ind og saa sig om. Det var nok det, hun vidste. Værelset tomt og tøflerne borte. Fru Margrete satte sig paa sengekanten med sit lys paa fanget og ventede paa sin nominelle ægtemand. Hun sad vist en time, da hun endelig hørte listende trin paa gangen. Og ind kom forsigtig hr. gemalen i underbukser og med sine tøfler i haanden. Han fo'r tilbage, da han opdagede skikkelsen paa sengekanten.

»Nu? rider fanden hr. gemalen inat?« spurgte hun ganske roligt. »Det er i saa fald ikke første gang.«

Hr. Søfren blev staaende og vidste ikke, hvad han skulde sige. Fru Margrete reiste sig.

»Sønneke skulde holde sig for god til at fare med saadanne ablegøier,« sagde hun alvorligt. »Forresten vil jeg raade fanden til at gaa lidt forsigtigere i trapperne, ellers kunde han resikere at brække nakken. God rolig nat!« Dermed gik fru Margrete majestætisk ind paa sit eget rum og lod synderen staa alene igjen.

Hr. Søfren gik frem og tilbage og kradsede sig i haaret. Alt skulde nu ogsaa mislykkes for ham. Denne fru Margrete maatte ved heksekunster kunne gjøre sig haard, saa ingenting bed paa hende, hverken vand eller skræmsel. Han havde nu mindst ventet, at hun skulde skreget og besvimet. Men det lod til, at hun hverken ræddedes Gud eller fanden. Hvad skulde han nu hitte paa at sige, naar han mødte hende til frokosten? Skulde han altid behandles af hende som en skolegut, der burde have ris? Men han fortjente det sandelig! Blev det ikke til dumhed paa dumhed alt, som han prøvede paa? Men hvorfor kunde hun ikke lægge sig til at dø?

Næste morgen strammede hr. Søfren sig op saa kjæphøi som muligt. Fru Margrete lod som intet var hændt. Mari gik med nedslagne øine og ond samvittighed.

»Nu har jeg tabt et veddemaal, fru Margrete,« sagde Søfren.

»Har han det?« svarede fru Margrete ligegyldigt.

»Jo, jeg slog vedd med søster Mari, om De kunde blive ræd eller ei. Jeg mente, De kunde; men hun sagde, De kunde ikke. Og hun vandt.«

Mari saa op paa sin kjæreste. Hun beundrede hans færdighed i at lyve. Men fru Margrete sagde koldt:

»Jeg haaber, I vælger en anden gjenstand for eders veddemaal næste gang.«

Fra den dag af syntes Søfren at merke, at fru Margrete opførte sig koldere imod dem end ellers. Hun gik mere af veien og holdt dem ligesom tre skridt fra livet. Hun var heller ikke saa meddelsom som før om kveldene. Men hendes øine fulgte dem, hvor de stod og gik, og hun formelig vaagede over, at de ikke fik være alene. Havde hun fattet mistanke om, at det ikke hængte rigtig sammen med søsterskabet? Denne spioneren var ikke til at udholde.

At faa livet af hende paa en skikkelig maade havde de maattet opgive. Og syg kunde hun jo ikke blive, saalænge hun havde livselixiren. Men kunde man da ikke paa en eller anden maade faa bundet hende til sengen, saa hun ikke kunde gaa paa vagt fra morgen til kveld? Da randt det pludselig Søfren i hu, hvad fru Margrete selv havde sagt: »Jeg vil raade fanden til at gaa lidt forsigtigere i trappen, eller kunde han resikere at brække nakken.« Hun havde selv givet ham ideen.

En morgen tidlig, før fru Margrete kom

ned, var det næstøverste trin af trappen løsnet. Hr. Søfren gik i spænding nedenunder for, hvorledes dette forsøg vilde løbe af. Da hører han et forfærdeligt rammel og et skjærende skrig. Han styrter til, og der ligger Mari, hans Mari, ved foden af trappen med lukkede øine, bleg som et lig og stønnende. Fru Margrete kom ogsaa farende:

»Hvad er paa færde?«

»Pas Dem, fru Margrete! der er et trin løsnet i trappen. Mari er faldet udfor.«

Fru Margrete var i en fart nede og saa paa den faldne.

»Hun lever da endnu,« sagde hun. »Vil han bære hende forsigtig op paa mit værelse, skal jeg faa klæderne af hende og undersøge, om der er noget benbrud.«

Søfren tog Mari i sine arme og bar hende op den skjebnesvangre trappe. Ved fru Margretes hjelp fik han hende løftet over det nedramlede trin. Hun jamrede hele tiden. Søfren lagde hende paa fru Margretes seng, saa gik han ud og stillede sig udenfor. Om en stund aabnede fru Margrete døren. »Laarbenet er brukket,« sagde hun, »ellers har hun ikke lidt nogen skade. Maaske har skrækken og slaget ogsaa rystet hjernen noget; men vi skal lægge vaade omslag paa, saa kommer hun nok over det. Vil saa han gaa ned i vedboden og bede Steinar finde nogle gode, glatte fjæle — saapas lange og saapas brede — han maa høvle dem vel, sig — saa skal vi sætte og spjelke benet. Stol paa mig; jeg er vant med den slags!«

Søfren luskede stille af, og efter at have udført sit ærinde gav han sig til i hjertets sønderknuselse at reparere trappen og fæstede den med nogle saa digre nagler, at selve Goliat maatte have kunnet træde paa den uden resiko.

Men hvorfor skulde nu Mari netop den morgen, og saa tidligt, have gaaet ovenpaa, der hvor hun intet havde at gjøre uden søndagsmorgen for at hente sine kisteklæder i klædeskammeret der? Var det Guds straf over hans formastelighed ved egen hjelp at krydse Guds veie? Søfren gik ind paa sit rum og brast i graad og lovede sig selv at vente taalmodigt, saafremt bare nu Mari maatte komme sig.

Hr. Søfren var ikke alene kommen til at beundre, men formelig at elske fru Margrete; thi en mere øm og omsorgsfuld pleie end den, Mari fik, kunde end ikke en moder have givet. Mari fik ligge paa fru Margretes værelse i hendes egen seng, mens hun selv redte op for sig paa gulvet. Hun vilde være hos hende baade nat og dag. Mens Mari laa og fantaserede, fik ikke engang Søfren slippe ind til hende. Han maatte nøjes med at staa udenfor og lytte og modtage fru Margretes bulletiner igjennem døren. Bare Mari ikke havde røbet noget, da hun snakkede over sig. Søfren syntes, at fru Margrete saa saa under-

ligt paa ham, næsten tungsindigt og vemodigt, da han endelig fik slippe ind og fik lov at sidde ved sengen. Men kanske det bare var hans onde samvittighed, som anklagede ham.

Denne hændelse med Mari havde ligesom bragt de tre nærmere sammen. Iallefald var fru Margrete bleven mere meddelsom igjen. Naar de sad der i hendes stille værelse, fru Margrete i armstolen, som var bleven bragt op fra dagligstuen, og hr. Søfren paa sengekanten, mens Mari laa i sengen, saa talte prestekonen ofte om sit liv i alle disse aar.

»I kan tro, det ikke altid har været saa lysteligt at være mig,« sagde hun; »at afleveres som en anden pakke til hvemsomhelst, der kom her og vilde have kaldet. Og det var jo den eneste betingelse, paa hvilken jeg kunde blive her. Min far var død, hele min slægt var død; jeg var alt tilaarskommen og vilde ikke kunnet ernære mig selv, og til dette sted var jeg bunden.«

»Var De bunden hertil? Men det var jo Deres fri vilje?«

»Her har jeg levet 30 lykkelige aar, og der er en grav paa kirkegaarden, som jeg ikke kan forlade.«

»Var det Deres første mands?«

»Det var det!«

»Og De har ikke elsket Deres andre mænd?«

»Har man elsket som jeg, saa elsker man den ene gang og ikke mere. Alle de andre har bare været mine mænd af navn ligesom han.«

»Men var det da ikke bra mennesker?«

»Det er, som man tar det til. Den anden begyndte at blive brutal ligesom sønneke; men han fik og samme behandling som han. Saa begyndte han at drikke. Den tredie var en rigtig pedant, som grov sig ned i gamle papirer og skindbøger og prædikede bønderne isovn med sin lærdom. Og jeg har gaaet her og maattet være alle disse fremmede menneskers husholderske i disse mange aar.«

»Havde De da ingen at tale med?«

»Kan han sige mig, hvem man skal tale med her? de overtroiske bønder, hvis religion bare er nisser og huldrer og trolde og djevle, og som tror, at hver af naturens love er et mirakel gjort for deres skyld? Eller madam Dyrhus, som bare taler om mad og penge? De eneste, jeg havde, var dyrene og fuglene og træerne og kirkegaarden: men de var skam ogsaa de fornuftigste.«

»De har været ensom da!«

»Ja, det kan vel være. Skjønt det menneske er aldrig ensomt, som forstaar at ty ud til den store lærer og læge: naturen, og som kan lægge sit øre til dens bryst og lytte. Den taler med mangfoldige røster. Den prædiker gjennem farver og toner om fred og skjønhed. Og alle mine gamle lykkelige minder var som formælede med den; thi min mand og jeg levede sammen i vor kjærlighed til naturen og drak sammen visdom af den. Og vi elskede disse stuer. Tredive aars lykkelige minder er bundne til disse vægge og disse møbler og alle disse smaa gjenstande. Kan han saa for-

staa, at man ikke, over 50 aar gammel, kan taale at gaa ifra det og at kastes ud paa landeveien; men at man heller finder sig i ægteskabskomediens modbydelighed for at faa være her i fred?»

»Jeg forstaar det, fru Margrete!»

»Men jeg har den gode samvittighed for Gud, at jeg altid har behandlet mine saakaldte mænd reelt og gjort mine husmoderpligter mod dem.»

»Det har De, fru Margrete, og mere til!»

»Og det kosted jo ogsaa mig kamp at komme ind her.»

»Hvorledes det, fru Margrete?»

»Jo, ser han, da min første mand endelig havde stridt sig frem til prest og søgte kaldet her, og vi begge glædede os saa umaadeligt til at faa komme sammen — thi vi havde jo været forlovede alt i mange aar, — saa fik han høre, at han ikke kunde faa kaldet, med mindre han ogsaa tog enken, som sad igjen efter den forrige prest, og som alt var stærkt til aars.»

Hr. Søfren spidsede øren og satte store øine.

»Gjorde han det da?» spurgte han forbauset.

»Han skrev til mig, og vi raadslog, og vi græd tilsammen. Og tilsidst blev vi enige om, at det var dog det bedste at gjøre det alligevel; thi enken var svagelig og kunde ikke leve længe. Ja, Gud forlade os det, vi spekulerte i et andet menneskes død.»

»Nu, men levede hun saa længe?»

»Hun levede i hele 5 aar, det blev straffen. Men saa dagedes det for mig, og jeg flyttede ind her.«

»Og I blev lykkelige efter det?«

»Ja, saa lykkelige som mennesker kan være. Han var en fin og ædel aand, øm og kjærlig som en kvinde og med interesser for alt godt og skjønt, og bønderne her elskede ham som en far. Og derfor har jeg altid glædet mig over, at ingen af de prester, som søgte kaldet efter ham, har været bundet til nogen iforvejen. Jeg har altid spurgt dem om det, før jeg bandt dem til mig.«

Søfren sad en stund og stirrede paa fru Margrete. Hendes øine saa saa vemodigt ømme ud. Saa brister han pludselig ud i hulken, falder paa knæ og lægger hovedet op i hendes fang.

»Aa, tilgiv os, fru Margrete, tilgiv os!« stammede han.

Fru Margrete saa forbauset paa den knælende skikkelse, saa lagde hun uvilkaarligt hænderne paa hans hoved, mens hun sagde:

»Hvad skal dette sige?«

»Mari og jeg er ikke søskende, hun er min kjæreste. Vi har ogsaa spekuleret i Deres død — vi vidste ikke dengang, at De havde livselixiren.«

»Og derfor har I gjort alle disse andre hokuspokus for at blive kvit mig? Stakkels børn! stakkels børn!«

Hun strøg Søfren over haaret, mens hun rakte haanden ud til Mari.

»Hvorfor har I ikke sagt mig dette før?« lagde hun til.

»Hvad skulde det nyttet til! De vilde da bare jaget Mari ud af huset, og vi vilde aldrig faaet være sammen.«

»Jeg har nok længe havt en svag mistanke; men først nu —«

»Har Mari sagt noget, da hun snakkede over sig? Jeg kunde skjønne det.«

»Hun lod falde nogle forblommede ord ja —«

»Men kan De tilgive os, fru Margrete? Vi har været onde og utaknemmelige mod Dem — ja, det har vi. Men nu skal det blive anderledes. — De har været saa god mod Mari, og nu skal vi være gode mod Dem igjen. Eller vil De kanske, at vi skal rejse begge to, saa skal vi det.«

»Rejse? for at kaldet atter skal bli ledigt, og jeg faa en ægtemand no. 5! Nei, nu synes jeg, at jeg har faaet nok af det slaget. Men reis han sig op, jeg har ingenting at tilgive.«

Fru Margrete var bleven som forvandlet de sidste dage, efter at Mari var kommen op og kunde gaa lidt omkring. Hun vandrede om som en drømmende. Stundom gik hun med lukkede øine som en søvngjænger-ske. Hun var endnu tiere end før set ude paa kirkegaarden ved sin første mands grav. Mod Søfren og Mari var hun som en mor, tog end-og stundom Mari ind til sig og kyssede hende paa panden. Det var tydeligt, hun gik og grundede paa noget; men hvad det var, lik ingen at vide.

Saa var det en dag, at tjenerne blev rent ængstelige for, at der skulde være noget i vejen med fruens forstand. Først var hun set ude paa kirkegaarden, hvor hun laa og græd

og bad ved sin mands grav. Saa var hun gaaet rundt alle steder i stald og i fjøs, for ligesom at tage farvel. Hun havde været inde i baasen til kjørene og havde klappet dem over ryggen. Hun havde talt venlige ord til hestene. Hun havde sagt godnat til Gunvor og Steinar, de to mosgroede, paa en saa underlig maade. Inde i stuerne havde hendes blik fæstet sig ved hver gjenstand, som om hun sugede den til sig. Da hun efter aftensbordet sagde godnat til Søfren og Mari, lagde hun til: »Og tak for mig.«

Søfren og Mari saa ængstelige paa hverandre, men sagde intet.

Fru Margrete greb en af armstagerne og lyste sig selv op paa sit værelse. Der satte hun sig ned og skrev et brev, som hun forseglede og lagde paa bordet ved sengen. Derpaa aabnede hun en skuffe i sin dragkiste, tog derfra et silhouet af en mand i prestedragt, og en gammel tør krans af evighedsblomster, som hun gjentagne gange kyssede.

»Se saa, du kjære, nu kommer jeg,« hviskede hun. Saa tog hun frem af et hemmeligt rum en liden flaske med draaber, holdt den op mod lyset, lugtede paa den, at den var den rette, klædte sig saa af og lagde sig. Hun lukkede øinene, bad en stille bøn og hældte saa modigt og med fast haand af draaberne op i vandglasset. Saa tømte hun indholdet og sank tilbage paa puden.

Morgenen efter kom ikke fru Margrete ned til vanlig tid. Mari blev sendt op paa værel-

set. Der brændte endnu lyset i stagen, og fru Margrete laa død i sengen. Men paa bordet laa brevet, og deri stod:

»Til hr. pastor Søfren Ivarson og hans rette hustru!

Kjære børn!

Hvad jeg her gjør, gjør jeg med fuld vilje og af kjærlighed til eder. Jeg vil ikke, at andre skal lide for min skyld, hvad jeg selv har maattet lide. Jeg har taget af livselixiren, den, som vil bære mig over til et bedre land. Jeg stoler paa, at den barmhjertige Gud, som ser mine bevæggrunde, vil vise mig barmhjertighed og gjenforene mig med den eneste, jeg har elsket. Lad ingen faa vide dette. Lad det hedde, at jeg er død af hjerteslag. Læg mit legeme i graven hos min første mand. Knus vandglasset, som staar paa mit bord og grav skaarene ned.

Og bliv saa I lykkelige, I to, som jeg mod min vilje har pint saa længe. Nu faar jeg vise, at ogsaa jeg virkelig kan dø. At alt af rørlige gjenstande paa prestegaarden, som har været i mit personlige eie, nu tilfalder eder, siger sig selv. Der er ingen arvinger, som vil melde sig.

Og saa godnat for altid. Tilgiv mig, at jeg ikke døde før!

Eders

Margrete Pedersdotter.«

Der blev holdt stort gravøl efter fru Margrete og en stund efter bryllup. Ved begge

leiligheder udfoldede madam Dyrhus sin dygtighed i madveien.

Fru Margrete blev efter ønske lagt i sin første Mands grav, og hr. Søfren med sin hustru vandrede ofte derud og stod under sørgepilen og talte om hende.

»Vi skylder hende meget, vi to, Søfren,« sagde Mari. »Mig har hun lært op til at blive en flink husmor.«

»Ja, og mig har hun lært at bli et skikkeligt menneske, det er bedre enda det. Nu skal jeg vist ikke længer sidde paa kroen og drikke med bønderne.«

FORFULGTE

(CHR. V.s Tid)

Har du færdes i en granskog om høsten? Du nyder den stille dunkelhed, den høitidelige fred. Larmen af hjulene paa vejen er forstummede, du hører ingen støi af stemmer, bare en og anden fugl kvidrer i en trætop. Ellers er den dyssende musik af granerne, som suse i vinden, den eneste lyd, du hører. Du kaster dig, træt af den støvede landevei, ned under en bedstefar af en gran, der breder sine vidtrækkende grene ud over dig som mægtige vinger, og du lytter til orgelbruset i den stille skogkirke. Du glemmer dagens na-

gende byrde, ser paa striberne af den blaa himmel, der titter ned mellem trætopperne, og lader skogens musik vugge dig til hvile. Du glemmer, at du endnu har langt at gaa, før du rækker frem. Endelig sprætter du op og gaar videre. Men hvor gaar den egentlige vei? Her er saa mange forføreriske stier, der bugte sig snart hid, snart did. Her har man kjørt tømmer, her har man kjørt ved, her er spor efter kjælkelæs. Hvorhen? — Du faar gaa paa lykke og fromme i retningen, du har faaet opgivet, saa kommer du vel frem til folk omsider.

Men høstkvelden er lumsk. Mørket begynder tidligt at sænke sig nedover skogen, og der begynder at drage sig taager op fra syd. Vinden har snutt sig. Du skal se, man faar regn over sig, før man ved ordet af det. Taagerne sænker sig alt som dotter ned mellem granerne. De vifter som lange hvidgraa slør, der vil lokke en paa afveie. Nei tak, alfemø, — jeg skjøtter ikke om dit selskab ikveld! Jeg vil heller sidde paa en trekrak i en bondestue og varme mig ved gruen og faa en kop koghed melk.

Var det ikke det, jeg vidste? der begynder taagen alt at løse sig op i en perlende fin regn. Og saa stummende mørkt det blir! Hvor er veien? hvor er stien? Blir der ikke snart en rydning i skogen eller en haug, hvorfra man kan se lidt udover og speide efter lys? Nei, samme uboielig stive rækker af mørke graner, der staa opstillede geled paa geled

som soldater. De ser formelig truende ud, de synes at raabe haanligt til en:

»Nu har jeg dig i min magt, du slipper aldrig levende ud af denne skog!«

Ja, her er snart hverken vei eller sti at se. Skulde man lægge sig taalmodigt ned under en granrod og overgive sig til sin skjæbne, til det blev lyst igjen? Men det er denne ekle regn; man blir jo vaad til skindet og kan rent miste helsen.

Fordømt, at man gav sig slig god tid, mens det endnu var dag! Skogens musik er nu bleven til en haanende latter. Den, som kunde øine et lys, om det var aldrig saa lidet. Man gaar og tramper og tramper paa den vaade skogsti — der hører den ogsaa op! Nu er her stængt paa alle kanter. Hvor i alverden skal man nu vende sig? Her ligger vindfald og skogsumper overalt, man er kommen ud i et rent vildnis. Intet andet at gjøre end sætte sig plat ned og vente paa dag.

Men hvad var det? glimtede det ikke langt borte som af et lys? Der forsvandt det — der glimtede det frem igjen. Der maa være hus — mennesker! At raabe nytter ikke — nei, man maa snuble sig frem efter lyset. Velsignede hus, hvorlidet du end monne være! Der er jallefald tag og mad og varme. —

Denne skogskræk gjennemløb ogsaa den gode mand hr. Laurits Folkvardson, som han med sine to ledsagere famlede sig frem over aasen høsten 1690. Han havde været ude paa fogdens vegne for at pante bønderne for skat-

ter. Derfor var han fuldt bevæbnet og havde to haandfaste karle med, da der ellers kunde vanke prygl og blodige pander. Han havde ogsaa draget afsted baade med kjør og gjeder, naar bønderne ikke havde været istand til at betale. Og det var just ikke velsignelser, som fulgte ham nedover veien.

Men hr. Laurits havde ogsaa nogle extra ærinder. Lensmanden i bygden laa for døden, og hr. Laurits efterstræbte hans embede. Det gjaldt om at vise højere vedkommende baade sin iver i at haandhæve loven og sin dygtighed i at opsnuse hemmelige synder, som gik i svang, og som lovens arm kunde ramme. Hr. Laurits havde derfor havt sin næse ude allevegne og snuset og veiret efter ustraffede forbrydelser. Han havde ogsaa været saa heldig at faa opsnuset flere manddrap, der var begaaede under den gamle lov, som derfor ikke længer kunde sones ved bøder, men maatte straffes med døden. Det ene havde rigtignok presten gjort sig skyldig i, og ham var det kanske farligt at røre ved.[1])

Hr. Laurits havde imidlertid ladet sit kjøretøi med samt sit røvede kvæg blive nede paa en gaard ved landeveien og selv begivet sig tilfods med sine to haandlangere op gjennem granskogen for at hjemsøge nogle lei-

[1]) Nogle aar efter reformationens indførelse forespurgte man sig hos Kristian den tredie, om de »mange« præster i Oslos og Hamar stifter, der havde begaaet manddrap, skulde afsættes eller ikke, og idetmindste i ét tilfælde bliver en saadan præst ikke straffet anderledes end med at forflyttes til et andet stift. Kristian d. 3tes lov indførte dødsstraf istedetfor mandebod aar 1687 (L. Daae: Norske bygdesagn).

lændinger, som skulde bo der. Men mørket var faldet paa ham, og regntaagen gjorde det umuligt for ham hverken at komme frem eller tilbage. Han frygtede for, at han ligesom haren gik i ring.

Da glimtede pludselig et lys frem i skogbrynet. Hr. Laurits fik nyt mod. Han stavrede sig med sine to ledsagere frem mellem stammerne, over vindfald og myrhul, saa solen gik langt op paa læggen. Stundom blev lyset borte, saa blaffrede det frem igjen. Men nu tydede en ilsk, rasende gjøen paa, at folk maatte være i nærheden, og hr. Laurits hørte ogsaa et mandemaal, som var ude og tyssede paa hunden.

Snart stod de udenfor en liden ussel hytte langt op i skogen. Hr. Laurits bankede paa med sit sverdhefte, og en mand kom ud og lukkede op.

»Er farende folk ude i sligt ve'r og saa sent?« sagde manden og lod ildskinnet fra gruen falde paa de reisende.

»Du vilde gjøre sælebot mod os, om du slap os ind,« svarede hr. Laurits. »Vi er trætte og vaade, vi har taget fejl af veien.«

Den gamle mand slog døren op paa vidt gap og bad dem stige ind.

»Her er bare ringt og usselt; men I faar tage tiltakke,« sagde han.

Mændene lod sig ikke bede to gange. De steg ind. Huset havde bare dette ene rum. En grue stod midt paa den ene væg. Der brændte en lystig ild. En gryde med vand hang paa

en skerding over ilden. Ved siden af gruen laa et fange ved. Tæt ved det stod en huggestabbe med en øks plantet i sig. En amber med mel og en med salt hang paa væggen. En kubbestol stod tæt ved gruen, en seng i det ene hjørne og en stor rødmalet kiste tæt ved sengen. Det var hele bohavet. En gammel rynket kone gik og puslede i stuen.

Tolleiv — det var mandens navn — strøg rent med haanden paa peishellen.

«I faar sidde ned her saalænge og varme jer; vi har nok ingen stole at by paa. Saa skal ho Signe tørke klæderne, naar I har lagt jer; men I faar tage tiltakke med at ligge paa gulvet. Jeg tør ventelig ikke byde sengen min.»

«Bare vi ikke sidder i veien for konen din?» sagde hr. Laurits og tog plads i kubbestolen.

«Det er ikke konen min,» svarede Tolleiv. «Konen min døde for fem aar siden. Denne her er søster hendes, og hun har været hos os i mange aar. Og naar hun skal til at koge grøden, skal hun nok jage jer,» lagde han til med et godsligt smil.

Hr. Laurits saa sig omkring. Tænk at bo saa simpelt hele sit liv. Og saa langt fra folk. Kunde det hænge rigtig sammen? Han skulde vel ikke være slumpet oppi den fredløse, som havde gjemt sig i skogen for manddraps skyld? Han spidsede øren og saa sig stjaalent omkring. Han saa ingen vaaben hænge paa væggen. Manden saa heller ikke farlig ud. Han var stor og knoklet, men svært rundrygget. Han maatte være vant til at bære byrder.

Han var tyndhaaret ved issen og saa ud til at være nogle og sytti aar.

»Er det ikke tungvindt at bo saa langt fra folk?« spurgte hr. Laurits.

»Aa nei, saa slipper en folkesnak,« svarede Tolleiv kort.

»Men en trænger da at se folk imellem? hvad?«

»Jeg ved ikke noget om det. Klokest er han, som holder sig borte, saa slipper han at forsnakke sig,« svarede Tolleiv.

»Ja, og for at forgribe sig,« fortsatte hr. Laurits og lurede paa, hvorledes Tolleiv vilde tage denne hentydning. Men Tolleiv lod, som han ikke hørte den.

»Men hvad for slags folk er I, om jeg turde spørge?« og Tolleiv saa prøvende paa sine uventede gjæster.

»Vi er øvrighedspersoner, som er ude paa kongens og lovens vegne,« svarede hr. Laurits vigtig.

»Du er kanske hommand[1]) du?« lagde Tolleiv til.

»De kalder mig saa bønderne ja.«

»Ja saa, du er af det slaget?« mumlede Tolleiv og blev ganske stram i ansigtet.

Efter den oplysning tog han ikke hensyn til gjæsterne mere end højst nødvendigt. Hr. Laurits fulgte hver bevægelse af ham som en kat, der lurer paa en mus.

---

1) Ved hommand (hovmand) forstodes fuldmægtige hos øvrighedspersoner, især hos fogden, stundom ogsaa en betjent hos jordegodsejere saa som ridefogden i Danmark.

»Hvad navn skal jeg faa sætte paa min gjæstmilde vert?« spurgte han og skabte sig saa blid som muligt.

»De kalder mig Tolleiv i skogen.«

»Du er bygselmand under en af skoggaardene da, forstaar jeg?«

»Aa nei, jeg raar nok mig selv, jeg.«

»Ja saa, du har ryddet pladsen her og ejer skogen omkring?«

»Eie! aa nei, det slipper jeg vel. Skarvehytten her har jeg sat op, saa den eier jeg. Men ellers saa lager jeg bøtter og ambere og sligt og sælger saa meget, at livet hænger i.

Saa betaler du til den, som ejer skogen da for ved og vyrke?«

Nei, det er kongens almenning dette, og han graver vel ikke efter en stakkers vedpinde, som en fattig mand tar i skogen, ved jeg!«

Hr. Laurits spidsede øren. Her foregik altsaa ulovlig vedhugst og tyveri i kongens skoge. Hm — hm — det var godt, han fik vide det.

»Bruger bønderne heromkring at hugge i skogen?« pumpede hr. Laurits atter.

»Aa nei, de er nok for rædde øvrigheita til det. Ja, du vet, lidt vindfald til ved kan de altid kjøre frem.«

»Men øvrigheden vil da bare gjøre ret og skjel og værge bønderne mod alt forfang, saa de behøver da ikke at være rædde for den,« indvendte hr. Laurits.

»Ja, det er nu saa ymist med det. Jeg siger nu: Gud bevare mig for øvrigheita. Jeg

ser nu ikke andet end ufred, der den lægger sig oppi.«

Hr. Laurits satte store øine. Jo han var nok slumpet op i en ægte oprører mod loven. Signe havde imidlertid stampet grøden, fandt frem nogle nye træskeer af kisten og øste saa grøden op i en stor træbakke.

»Ja, jeg har ikke andet at byde og saa lidt sirup og vand ataat,« sagde Tolleiv, satte grødfadet i fanget paa en af mændene og langede dem skeerne.

»Vi er taknemmelige, at vi fandt tag over hovedet og slap at ligge i skogen inat,« svarede hr. Laurits. »Men her skulde vel ikke findes lidt melk?«

»Jo, vi har lidt gjedemelk, om du vil tækkes med det,« sagde Tolleiv og bad Signe bringe ind en kop.

Ja saa — han holder gjeder heroppe i kongens skog, tænkte hr. Laurits, disse skadedyr, som gnager af barken og bider toppen af ungskogen. Det maa vi huske.

Det tarvelige maaltid var snart endt. Tolleiv kom saa slæbende ind med noget hø og halm fra skuret udenfor, bredte det paa gulvet, ribbede sengen for adskillige aaklæder og bød saa de reisende tage tiltakke. Signe gjorde op en dygtig varme paa peisen, og hængte de vaade kapper og kufter paa jernknagerne i gruen.

Snart laa de tre mænd henstrakte paa gulvet, mens Tolleiv og Signe endnu en stund puslede rundt. Saa gik omsider de og tilkøis.

Tolleiv i sengen, Signe paa bænken, der var fastgjort til den ene væg, og som kunde slaaes ned.

Hr. Laurits kunde ikke sove. Dels var han træt af marsen idag, dels var lopperne slemme imod ham, og dels var han lidt ængstelig lige overfor sin gaadefulde vert. Han havde for sikkerheds skyld taget sverdet med sig i sengen.

Tolleiv sov ogsaa uroligt. Han sukkede og vendte og dreiede sig. Den raakolde luft slog tvers igjennem hytten. Endelig hørte hr. Laurits en klynkende stemme:

»Signe — Signe — aa, kom lidt over til mig, jeg fryser saa. Han, byfanten, fik næsten alle aaklæderne.«

»Aa ja, her er ikke for varmt her, hvor jeg ligger,« svarede Signe, »og haardt er her og.«

Og dermed tog hun sengefillerne sine og drog over til Tolleiv. Dette maa have hjulpet; thi snart hørte hr. Laurits begge to snorke.

Hr. Laurits laa og lyttede. Hvad var det ogsaa, han var bleven vidne til? Havde ikke Tolleiv selv erklæret for ham, at Signe ikke var hans kone, og her laa de og delte seng sammen uden al generthed. Hvor megen hemmelig usædelighed gik der ikke i svang i bygderne. Men nu skulde her ruskes ordentlig op!

Hr. Laurits vækkede hemmeligt sine to ledsagere:

»Nils og Per! — hys! vær stille. Staa sagte op og se bort i sengen der. Ser I, at den mand

sover med sin egen tjenestepige? Ser I det? godt — det var ikke andet, jeg vilde — nu kan I gjerne lægge jer til at sove igjen.«

Hr. Laurits havde sikret sig vidner, og i følelsen af at have gjort sin pligt som øvrighed og kanske derved banet sig veien til lensmandsembedet sovnede ogsaa han ind.

Da de tre reisende vaagnede for alvor, stod solen alt høit paa himmelen. Tolleiv havde været ude paa nærmeste gaard og faaet laant et spegekjødlaar, et ovnsbrød og nogle potter melk, saameget han kunde have lidt at traktere gjæsterne med. Signe havde sandskuret gulvet saa langt, hun kunde komme til for de sovende, og melken kogte alt i gryden Hun havde bredt ren dug paa en kasse, der tjente dem som bord, sat frem smør og flatbrød og bad nu gjæsterne tage tiltakke. Klæ-

derne var bleven ganske tørre efter regnen igaar.

De reisende spiste og takkede, og hr. Laurits drog frem sin pengebog og vilde betale; men Tolleiv nægtede bestemt at ville tage noget. Selv fulgte han gjæsterne til veien og gav dem retledning, hvor de videre skulde gaa, og dermed skiltes de.

Hr. Laurits fandt gaarden, hvor han havde eftersat sit røvede kvæg, og drog nu videre hjemover. Han havde nøie spurgt ud om sin fordægtige vert; men overalt fik han det svar, at Tolleiv slet ikke var farlig. Han var et af de stilfærdigste og fredeligste mennesker, man kunde træffe paa. Han havde boet der i skogen, saa langt folk kunde mindes, og ruslet gaard imellem. Hvorledes han var kommen der fra først af, var der ingen, som egentlig vidste. Han havde ryddet sig en liden jordflæk omkring hytten og var svært hændig til at gjøre al slags redskab, skjære ud knivskaft og sligt.

Hr. Laurits var lykkelig hjemkommen med sit ranede bytte. Han stod nu i sin herre fogdens stue og lagde ud med stor veltalenhed om alle de lovovertrædelser, han havde opsporet.

»Jeg forsikrer Dem, Deres velbyrdighed, det er ikke aleneste den papistiske overtro, som endnu florerer, dette, at de har billeder gjemt baade i skogen og i husene, som de valfarter til, at de hænger kluder af syge rundt de saakaldte hellige kilder, at de siger

kveldsbønner til jomfru Maria o. s. v. men der begaaes manddrap i deres drikkelag akkurat som før. Blir der slagsmaal, skal knivene frem. Ja, den gamle bæltespænding er slet ikke aflagt endnu. Kvinderne har med sig linklude, naar de gaar til gjæstebud, for at binde om saarene, og blir en mand myrdet i skogen eller paa fjeldet, saa sætter de op trækors eller hugger kors ind i fjeldsiderne, akkurat som om stedet var blevet et helligt sted ved denne afskyelighed. De venter endnu at kunne løse freden ved bøder som før. Det er paa tide at lade den nye lov virke i al sin kraft. Ser de, at to eller tre af deres bygdefolk bliver rettede, fanger de nok skræk. Jeg vil nu ikke tale om al den hemmelige usædelighed, som gaar i svang. Kom jeg ikke ganske uventet over et tilfælde af leiermaal, som manden slet ikke syntes at genere sig ved engang. Og denne mand er desuden en farlig mand. Jeg antager, at han er flygtet for manddrap i en anden bygd. Han har nu uden videre bosat sig i almenningen, hugger i skogen, rydder sig land, stjæler ved og holder gjeder, for at de skal ødelægge, hvad ikke hans øks klarer. Man bør virkelig snart statuere et exempel, hr. foged, ellers vil respekten for loven aldeles dø ud i disse bygder, og bønderne gjøre akkurat, som de selv lyster.

Jeg har al agtelse for deres nidkjærhed, hr. Folkvardson, sagde fogden, og takker Dem for Deres oplysninger. Sagen skal blive undersøgt og forføininger trufne derefter.

Sneen kom tidligt det aar. Den dækkede alt skogtopperne og laa som et hvidt lagen over høifjeldet. Som Tolleiv en dag stod og knattede ved udenfor hytten sin, blev han opmærksom paa to karer, som nærmede sig forsigtig. Saa hilste de. Var det ikke de samme karerne, som havde ligget der hin natten? Jo vist var det saa.

»Det var bra, vi traf dig hjemme,« sagde den ene af dem; »nu faar du gjøre dig istand og blive med straks. Du skal ned til futen og svare for dig.«

»Til futen? svare for mig? har jeg gjort

noget galt da?» spurgte Tolleiv med gapende mund.

»Ja, vi har stevning med i lommen. Du er anklaget for leiermaal.«

»Leiermaal? hvad skal det sige?« spurgte Tolleiv ganske troskyldigt.

»Du lever med denne tøsen her, som var hun kjærringen din.«

»Hvad for noget? Signe — kom hid Signe! Ved du, hvad disse karerne siger?«

»Naa?«

»De siger, at jeg lever med dig, som var du kjerringen min.«

Signe slo i og lo. »Hyss for tull!« sagde hun bare og gik ind igjen til sit arbeide.

»Du behøver ikke at nægte det, for det er der vidner paa,« sagde den ene af karerne.

»Vidner ogsaa — det var mye det,« sagde Tolleiv.

»Ja, og saa har du hugget tømmer ulovligt i kongens almenning og mange andre ting. Du slipper nok ikke let denne gangen, Tolleiv!«

»Og følger du ikke med nu godvilligt, saa har vi haandjern,« sagde den anden og tog op af lommen haandjernene.

Bringen begyndte at gaa paa Tolleiv, og øinene gnistrede.

»Ja, I skulde bare prøve,« sagde han og løftede en granstok, som laa for fødderne hans.

»Gaa paa Nils — gaa paa,« sagde Per og skubbede Nils frem.

Med hodet fremstrakt styrtede Nils ind paa

Tolleiv, men i det samme faldt slaget, og Nils styrtede til marken som død.

Per satte i et skrig og tog benene fat nedigjennem skogen, saa fort han bare kunde.

Tolleiv stod rent bleg igjen. Han støttede sig paa granstammen og saa paa sin faldne fiende. Denne rørte sig ikke. Saa gik han stille ind til Signe.

»Du faar pakke tølerne dine sammen, Signe, her blir nok ikke værende for os længer.«

»Hvad siger du?«

»Øvrigheita har slaaet kloen i os, og da blir der ikke levende fred.«

»Men hvor skal vi hen?«

»Vi faar drage til fjelds — der er vel altid et eller andet hul at putte os ind i, saa meget vi berger livet. Vi faar læsse paa storkjelken, og saa faar vi være sams om at drage.«

»Men gjederne da?«

»Dem faar vi slippe, saa følger de vel med, eller livnærer sig i skogen.«

Signe turde ikke spørge mere. Hun gik ud paa dørhellen. Der saa hun den faldne mand. Hun saa hen paa Tolleiv.

»Er han død?« spurgte hun.

»Ved ikke — han er iallefald ikke begyndt at lee paa sig enda.«

»Hvad skal vi gjøre med ham?«

»Han faar bli liggende. Livner han op igjen, haltrer han sig vel hjem. Og den andre karen kommer vel snart med mandgar.«

Tolleiv havde taget sin flintebøsse ned fra væggen, samlet sit krudt og sine hagl og kug-

ler. Saa lagde de sengklædfillerne ned i den store kiste, fik den sat paa kjelken, surrede øks og grev, to par ski og kopper og kjørler, rok og karder ovenpaa, bandt endnu et forsvarligt skindtaug i kjelken, og saa stod de færdig til reisen. Hunden gjøede og sprang op paa Tolleiv, som for at spørge, hvad dette skulde betyde. Tolleiv vendte sig om, saa paa hytten og kastede et blik ned igjennem skogen. Saa sukkede han og lagde rebet over skulderen.

Signe havde løst gjederne. Da hun gik forbi den faldne mand, rørte han paa sig.

»Tolleiv, han leer paa ene armen,« raabte hun.

»Saa er han vel ikke helt dau da,« svarede Tolleiv. »Men du faar skynde dig, Signe, ellers faar de spor paa os.«

Signe bøiede sig ned, lagde noget sne ind i munden paa den faldne mand og lagde saa det andet reb over sine skuldre.

»Det var bra, det kom saa pas føre, ellers havde vi ingen ting faaet med os,« sagde Tolleiv, mens de drog. Gjederne hoppede brægende efter.

De var komne ud af skogen, og nu bar det ind over de svære lyngvidder op til højfjeldet.

Oppe paa kammen stod Tolleiv stille og tørkede sveden af sit haar.

»Vi faar ta os en liden hvile her, Signe,« sagde han, »og faa os lidt mad. Vejen blir lettere nu indover til sætrene.«

De satte sig ned, fik spegeknoken frem,

melkede gjederne op i en af trækopperne og drak til. Ingen af dem talte, bare saa udover. Dette var kommet saa uventet.

Saa lagde de atter taalmodigt rebene over skuldrene, og afsted bar det.

Før det begyndte at mørkne, stod Tolleiv ved indgangen til sæterdalen. Hvor ofte havde han ikke færdedes her sommer og vinter. Han var kjendt som en af de bedste skyttere i bygden og havde strøget dagevis paa vidderne efter ren. Men altid havde han havt hytten sin at ty tilbage til. Nu var den stængt. Nu var han som rype og ren henvist til vilde højfjeldet, han og. Underlige tanker rørte sig i Tolleivs bryst, som han saa udover. Der laa »Rondane« skinnende blank med snestriber nedover den blaa kaaben sin. Lige nedfor sig saa han Vaalaasjøen sno sig som en smidig slange, mens Furusjøen længere borte bredte sin rolige flade ud i høstsolen. Furuskogen fulgte endnu et stykke, saa slap den, og myrstrækning og lyng tog dens plads.

»Orker du mer, Signe? Vi faar se til at naa Sandbusæteren, før mørket tar os. Vi bryder op døren med øks, er den stængt. Havde nu isen ligget paa Vaalaasjøen, havde det været lettere at komme over. Vi faar se, om der skulde være oplagt en gammel pram nede ved fjæren.«

Og de to stavrede nedover sidste taket.

Tolleiv havde brudt op døren til sæterhytten paa Sandbu. Derinde var ikke værst. Fyrstaal havde han paa sig, og kvas laa bortmed gruen. En seng var skruet fast i væggen. I laaven laa høet, som skulde kjøres hjem til jul, saa fik de frisk og god underbredsel i sengen. Der laa ogsaa lidt ved igjen efter sommeren. Tolleiv gjorde op varme.

»Gudskelov vi har tak over hodet,« sagde Tolleiv. »Nu har vel karerne søgt baade brat og flat; men her skal de slippe at finde os igjen. Det er bra, det blæser lidt, saa er sporene vore tilføgne. Vi orker ikke mere end at

kure[1]) os her ikveld. Imorgen tidlig faar vi se os nærmere om.»

Signe var ude og bar ind aaklæderne og sengetøiet fra kisten, mens Tolleiv bredte lidt kvas og hø under gjederne og gav hunden mad. Saa lagde de sig, fuldt paaklædte, som de var, side om side i sengen og sovnede snart, mens skyggerne efter ilden legede under takbjelkerne.

Morgenen efter var Tolleiv oppe med solen.

»Vi skal faa det rigtig godt her,« sagde han, »naar vi nu først faar stelt os. Naar saa et par maaneder er gaaet, faar jeg snerte mig ned til Sandbuen og skrifte for ham. Han er en snil og beinsam[2]) mand, og jeg faar love ham første renbukken, jeg skyder. Det blir værst at bjerge gjederne. Men, naar sneen blir for slem, saa de ikke længer kan livnære sig, faar vi slagte dem. Det er bra, vi har mad de første par dagerne, saa faar vi se at drage frem lidt ved nu, før sneen blir for dyb.«

Og saa begyndte disse to sit høifjeldsliv. Dag efter dag kunde en se Tolleiv klædt i sin skindkufte, med bøssen over skulderen, paa sine ski fare over de store, hvide vidder for at lede efter rype eller ren, ulv eller ræv, hvadsomhelst der kunde tjene til livsophold, eller sidde sammenkroket og taalmodig nede paa det islagte vand, som han havde hugget et hul i, og fiske efter ørreten. Og saa kom han da, naar mørket faldt paa, træt og sulten

[1]) ligge stille, hvile ud efter anstrengelsen.
[2]) tjenstvillig, hjelpsom.

hjem til Signe med en fiskehank eller fugl hængende over skulderen eller ganske tomhændt. Og der blev han altid modtaget af en lun varme paa gruen og af et dampende grødfad, som smagte ham bedre end den kosteligste ret. Mens han var ude, sad Signe og karede og spandt eller huggede veden til dagen. Hunden var da hendes eneste selskab; thi gjederne havde de maattet slagte, da det led paa. Men det er utroligt, hvad selskab der er i en hund. Med den kunde Signe snakke, til den fortalte hun alle sine hemmeligheder og sorger, og hunden gjoede og smøg sig op til hende, som om den forstod, hvad hun mente. Og naar Signe saa om kvelden hørte det kjendte tunge trakk af Tolleiv, som kom, saa udstødte hun et lettelsens suk. Der var da intet ondt tilstødt ham den dag. Stundom, naar hun sad der alene, kunde der komme paa hende en angst for, at Tolleiv skulde være stupt udfor et steds, eller at hans forfølgere skulde faaet opsnuset, hvor han holdt til og reist afsted med ham. Hvad skulde hun da gjøre af sig alene der oppaa vilde fjeldet? I slike stunder maatte hun stanse rokkehjulet og lytte. Ja, hun gik ud paa dørhellen og speidede med haanden over øinene for at værge dem mod solglimt paa sneen. Ikke et liv at øine, bare det umaadelige øde, dækket af det hvide snelagen, hvorfra der reiste sig en og anden graa kjæmpe af en furu med sne i skjægget. Da sukkede hun, gik saa stille ind igjen og satte sig.

Stundom hændte det, at en og anden kramkar for forbi paa ski, eller rekende fanter eller skoggangsmænd, som de selv var. De havde set røk stige op fra sætertaket og skjønte, at der maatte være folk. Saa var de komne ind for at hvile og varme sig. Stundom kom de, naar Signe var alene; men hun var ikke ræd dem. For selv var hun saa gammel, at hun vidste, de ikke vilde gjøre hende nogen harm, og saa delte hun med dem, hvad af mad hun havde og gav dem altid lidt kjød med paa veien; thi saa vilde Tolleiv det. Stundom blev de der om natten — Tolleiv bar da hø ind fra laaven og bredte paa gulvet. Og saa sad de rundt peisen om kvelden og fortalte historier om alle sine eventyr, hvorledes de havde narret lensmanden og brudt ud af arresten. Og da blinkede der knive, og da blev der slagsmaal, og da kom vildskaben op i dem. Og saa havde de fordetmeste brendevin i lommen og trakterte. Og var en faret forbi der i slike stunder, saa kunde en hørt baade latter og sang der paa nøgne fjeldet. Og fanterne og ildgjerningsmændene følte sig trygge her hos Tolleiv. Det var som en hemmelig forstaaelse mellem dem, at ingen skulde røbe den anden. Og baade Tolleiv og Signe fandt, at endog de styggeste fanter og manddrabere var folk og igrunden gode, naar man bare forstod at tage dem paa den rette maaden. Det var loven, som gjorde dem onde.

Ja baade Tolleiv og Signe var glade, naar de stundom fik slike uventede gjæster, hvem

lovens arm lurede paa, ligesom paa dem selv. Det var altid en afveksling i deres ensformige liv, det var et pust ude fra verden. De fik høre lidt om menneskene og hvad der tildrog sig i bygderne rundt om dem. Men, naar saa gjæsterne var reiste igjen, sank stilheden og ødet dobbelt forfærdeligt omkring dem, og de følte sig, som laa de og svømmede ude paa et stort hav uden at kunne se land.

Det var sluppet op med melet og smøret, og Signe havde snart ikke mere uld til at kare og spinde. Tolleiv maatte til bygden med garnet, som Signe havde spundet, og med vildt og renskjød og se at faa det tusket bort i mel og smør og ny uld. Det var et vaagestykke, men det maatte gjøres, skulde de bjerge livet. Han fik se at komme ned i mørkningen og banke paa vinduet hos Sandbumanden, som altid havde været snil mod dem. Saa fik han se at faa tinget en kløvhest med truger[1], da det blev for tungt at bære den lange vejen. Og kunde han saa faa leilighed til at snerte indom gamle hytten og hente lidt af det, de maatte lade tilbage, var det godt.

Tredie dagen efter var alt Tolleiv der igjen. Der fulgte ham en dreng med en kløvhest. Han havde fuld føring, saa Signe slog hænderne sammen af glæde; men Tolleiv saa mørk ud.

»Var du indom hytten?« spurgte Signe.

»Hytten er brændt, rub og stub; der laa bare kul og aske igjen.«

[1]) Et slags brede snesko, gjorte af vidier, som bindes paa hestehoverne, at de ikke skal synke ned i den bløde og dybe sne.

»Du siger ikke sandt, ved jeg?«

»Og Laurits Folkvardson har lyst op paa tinget, at den, som vover at huse eller fjæle os, skal straffes efter loven.«

»End Sandbumanden?«

»Han sagde, vi kunde være her i vinter. Til sommeren findes der vel et og andet hul i berget, som vi kan krybe ind i, og da er folk paa sætrene, saa da staar det ikke paa. Men vi faar nok leve paa fjeldet vi, Signe, saalænge livet hænger i os.«

Hvad vil du heroppe paa de øde vidder, du menneskekryb, som paa dine ski lusker omkring dernede med bøssen din, som en sort smudsflæk paa sneen? Her er ikke for folk at være; her hersker ensomheden og døden. Her rider stormen paa sine fnysende

heste hujende og herjende over vidden, og sneen hvirvler som skyer af røg og vælter sig over sætertagene og fylder kløfterne og danser som vanvittig henefter lyngvidderne og stenmarkerne. Og det tuder hvinende i fjeldskarene, og det hyler som af fordømte aander over stenørkenen, og det buldrer og brager, som hele helvedet var løs. Torden fra oven, sne og stenskred forneden. Alle troldmagterne er ude paa slig en dag. De pidsker den løse sne op til skum, de hujer og skriker og vælter stenblokke om hinanden bare for fornøielse. Nede i dalen stænger man dørene, laaser kreaturerne inde og finder frem salmebogen og glemte bønner, mens det hyler i skorstenen, og huset ryster, og folkene skjælver.

Men ve den, som færdes paa vidden i sligt et veir. Han slipper ikke levende derfra. Troldmagterne puster den løse, fine sne ind under hans klæder, blinder hans øine med issplinter, kaster ham som en bold mod fjeldvæggen og knuser ham, hvis han ikke har fundet ly, isner hans blod og synger saa gravsalmen over ham, hvis han fryser tildøde dernede i fjeldsprækken, og dækker ham endelig over med sit snelagen. Saa er der en menneskemyre mindre i verden, der er nok af dem igjen.

Tolleiv sad gjemt nede i en fjeldsprække. Han havde gaaet langt idag, og stormen var kommen uforvarende over ham. Var hans sidste time kommen nu? Ja, for ud turde

han ikke vove sig. Hele vidden stod i en eneste røg, det var umuligt at se hverken vei eller spor, merkestene og tinder var svøbte i en uigjennemtrængelig graa kaabe. Han begyndte alt at kjende sig gjennemisnet. Han stampede med fødderne, han slog armene frem og tilbage mod fjeldvæggen, han vred og rystede sin krop for ikke at stivne. Han kunde ikke dø nu. Herre Gud, hvor skulde det saa gaa med Signe alene paa vilde fjeldet?

Sin niste havde han spist op, brendevin havde han ikke. Da slog det ham — han havde jo et rypepar hængende over skulderen. Raskt rev han det ned, ribbede fjædrene af, satte tænderne i det kolde kjød og sugede. Han maatte holde livet oppe. Som et rovdyr rev og sled han med sine tænder stykker af det raa kjød, skjønt det var ham modbydeligt. Det hjalp, det varmede. Han dukkede sig ned under fjeldvæggen, naar stormkastene kom, speidede saa efter, om taagen ikke snart skulde revne. Han syntes, han saa rifter i skyerne. Nu maatte han holde ud. Gamlingen var seig som en egerod.

Endnu maatte han vente, endnu vilde stormen brugt ham til legetøi og rullet ham som en bold bort efter vidden. Men nu — der — Tolleiv dukkede op af sit smuthul, han rettede, han strakte sin krop. Han spændte skierne paa. Aa jo, han kunde da røre fødderne saavidt. Og nu maatte han se at naa hjem. Det koste, hvad det vilde. Og saa kryber atter menneskemyren frem over snehavet, mens

vinden suser og spotter over denne ynkelighed, som vil tage kampen op mod naturens magter. Men Tolleiv strider sig frem. Hans haar og skjæg er som isjøkler, hans kufte ser ud som en staalbrynje, men frem gaar det. Det er et nappetak med døden; men han har besluttet sig til at vinde.

Hjemme paa sæteren sad Signe i dødelig angst. Hun havde flere gange været ude paa dørhellen og speidet. Sidste gangen havde hun nær ikke faaet døren til igjen. Herregud, at Tolleiv ikke kom! Hun var ikke istand til at gjøre nogen ting, hverken kare eller spinde; hun bare skjalv. End om han slet ikke kom — om han laa hjelpeløs ude paa vidden og frøs ihjel! Jesus Kristus — hun sidde alene, indmuret af sneskavler, modløs, raadløs heroppe i fjeldmarken. Alene — alene — Nei, nei, hun kunde ikke, hun turde ikke tænke slig en tanke. Hun lagde sig plat ned ved gruen og græd, og saa bad hun indimellem Vorherre om at hjelpe Tolleiv.

Da lød der et dumpt fald mod sæterdøren. Hun sprang til og lukkede op. Der laa Tolleiv paa dørstokken mere død end levende. Hun fik draget ham ind og hen til gruen. Tolleiv var reddet for denne gang.

Signe sad atter alene paa sæteren. Tolleiv var kommen til kræfter igjen, da han havde ligget et par dage. Han syntes nok, han blev stivere og stivere i kroppen med aarene; men han maatte ud igjen i sol og regn, i storm og uføre, skulde livet bjerges. Men Signe saa altid længere og længere efter ham, naar han gik ud om morgenen, og sendte en stille bøn efter ham, at han maatte komme godt og vel tilbage. Hun var bleven rent vitskræmt den dagen, hun fandt ham liggende halvdød uden-

for sæterdøren. Og naar mørket var begyndt at falde paa, maatte hun ud paa dørhellen og speide. Da havde hun ikke ro paa sig til at kare og spinde. Da gik hun rastløs omkring i sæterstuen og lyttede efter hver lyd. Eller hun satte sig ned ved gruen og stirrede ind i ilden og mindtes sin egen sørgelige skjæbne. Hun var ung og glad og frisk, og hun var bleven gift med den, som hun holdt af, han Hans, og alt saa ud, som det skulde lage sig saa godt. Da blev de begge budne til et bryllup, og der kom ogsaa den vilde Torbjørn, som flere gange havde friet til Signe og faaet nei. I bryllupet blev der drukket tæt, og han Torbjørn havde æglet sig indpaa Hans hele kvelden og havde kastet spitord over til Signe, saa folk lo; thi de kjendte jo sammenhængen. Det kogte i Hans, og flere gange vilde han tage Torbjørn i brystet og sætte ham mod væg; men Signe havde holdt ham igjen i trøien. Men da saa Torbjørn omsider røg paa Hans med kniv, saa maatte denne værge sig. Tollekniven for ud af sliren. Hans vilde bare have rispet Torbjørn i armen; men denne braasnudde sig og fik stødet lige i hjertet. Torbjørn sank død om paa gulvet, og Hans styrtede fortvivlet bort. Folk maatte med magt holde ham; thi han vilde ta' livet af sig. Og først da Signe lagde sig om halsen paa ham og hulkede og bad ham for Guds og for hendes skyld at styre sig, fik Hans løsne graaten. Han satte sig paa en sten og græd, som hjertet vilde briste. Men nu kunde han jo ikke være

hjemme længer. Snart vilde øvrigheden komme og ta' ham, og hvor skulde han faa sølv fra at løse mandeboden for drab? Han maatte rømme saalænge og se at tjene sammen til boden, og Signe skulde stræve paa sin kant. Men ingen maatte vide, hvor han var draget hen, at de ikke skulde fange ham der. Han vilde i sin tid komme og melde sig, naar han kunde løse sit eget hoved ved mandebod. — Men Hans var ikke kommen, og Signe havde ikke hørt et ord fra ham. Hun var dragen op til syster sin, Sylvi, som var gift med Tolleiv, og havde været siden hos dem. Hun havde randsaget og spurgt; men ingen kunde fortælle hende noget om Hans. Hun havde frittet ud alle de kramkarer og farefanter, som færdedes paa fjeldet, og som havde hvilet sig ved gruen i sæterhytten; men ingen af dem vidste noget om Hans. Han var som en sten kastet ud i havet og sunken tilbunds.

Og Signe sidder og stirrer ind i gløderne paa gruen og lytter efter lyd ude fra dørhellen.

Men Tolleiv sad paa en fjeldkant og saa udover. For fødderne hans laa der en skudt rensbuk. Han havde været heldig idag. Han undredes paa om skaren[1] bar saavidt, at Signe og han kunde drage den hjem paa storkjelken. Hvis ikke, maatte han lemme den sønder stykke for stykke og bære den hjem. Men nu havde de da mad for lange tider. Han fik i alle tilfælde grave den ned i sneen saalænge, for at ikke graabeinen skulde forsyne

[1]) Skorpe paa sneen, fremkommen ved pludselig omslag fra toveir til frost.

sig, mens han var borte. Han fik sætte mærke, saa han kunde kjende stedet igjen. Han havde forfulgt den hele dagen og var først nu kommen den paa skud. Træt sad han, tørrede sveden af panden og saa udover. Hvor vakkert her var, fredsælt og stille! Det var, som naturen angrede det vilde spil, den havde drevet med ham forleden. Sneen som et hvidt jomfrurent lagen, og Rondane løftende sig op af snehavet majestætisk, med overlegen ro. Der havde dog ikke menneskene naaet endnu med sin smaalighed og sin lavhed og sin forfølgelsessyge. Ja, mon det? Havde ikke Tolleiv gaaet her i hele dag paa jagt efter et uskyldigt dyr, som aldrig havde gjort ham noget, og som havde tyet op i vilde fjeldmarken for at finde fred? Havde han ikke sendt det krudt og bly, og nu laa det der med brustne øine og udstrakt tunge for fødderne hans.

»Hm — hm — ja verden er underlig,« tænkte Tolleiv. »De store er efter de smaa bestandig. Ræven tar kyllinger, og ulven tar ræven, og menneskene tar ulven. Gaardmanden er efter husmanden, og herremanden efter bonden, og kongen efter herremanden. Saaledes er det krig paa krig. Og det er næven og krudtet, som vinder. Stærkeste næven og sikreste kulen slaar ned. Og de spør aldrig, om det er ret eller galt. Havde nu denne bukken gjort mig fortræd? nei. Og havde jeg gjort Laurits Folkvardson fortræd? nei. Men jeg skal leve af bukken, og Laurits Folkvardson skal ventelig leve af mig. Faar han tag i mig, saa faar han premie og levebrød.

Og derfor er det ogsaa, de har opfundet lov og øvrighet. Havde de ikke den, saa vilde menneskene holde fred; men det gik ikke an, for den ene skal leve af den anden, og saa maatte de finde paa øvrighet.

Var der nu nogen, som tog det fortrydeligt op, at jeg tømred den hytten i skogen og tog en og anden vedpinde? ikke en mors sjæl. Bønderne og jeg var fælt gode venner og hjalp hverandre, det vi kunde. Men saa kom øvrigheten og loven, og da blev der anden lek. Saa begyndte krigen og ufreden, godt blev vendt til ondt, og nu sidder jeg her, og de har brændt hytten min. Ja, mærkeligt er det! Jeg har tidt undredes paa, om ikke Vorherre skabte jorden lige for alle og skogen lige for alle og fjeldet lige for alle ligesom luften og solen. Men saa kommer der en storkar og siger: »nei, dette landet er mit,« og saa sætter han gjærder og stængsler rundt ikring. Og saa kommer kongen og siger: »nei, denne skogen er min, vil du ta' en vedpinne, faar du betale for'n.« Og vil en saa trætte med dem, saa kommer de med lov og øvrighet og slaar paa et papir med segl paa, og nytter ikke det, kommer de med lensmand og soldater og straf. Ja, ja sa'n, saaledes gaar det. Det er magta, som raar, sa' gutten, han dengde katten. Det er leidt at være smaamann her i verden. Han skal slite og faa bank; de andre skal feitne og se paa.

Undres paa, hvad mening Vorherre har havt med at skape storfolk? De har ikke an-

det at bestille end at faa andre til at arbeide for sig og saa bruke tukt paa dem. Og saa klær de sig i silke og fløyl og eter fin mat og drikker vin og holder gjæstebud, saa de ligger under bordet, mens bonden, som sliter og slæper, maa nøies med myseblande. Og for at kunne drive denne leken, saa fandt de paa loven og øvrigheten. For aldrig ser du en storkar bli dømt. Men os smaafolk tyner[1] de, som var det rypeunger. Ja, ja, verden er nu engang saaledes, og det nytter saavist ikke os at stampe imod.

Og Tolleiv reiste sig, stødte med kraft geværkolben ned i sneen, grov med den og med hænder og fødder en grav, som han lagde renen nedi, væltede nogle stene over til mærke og vandrede saa hjem.

---

[1]) ødelægger.

Over vidder og øde moer
jeg ganger mig foden saar,
Gud ved saasandt, om Vorherre
løser op for mig iaar.

De vintrene ere saa lange,
og de bli'r nok fler og fler,
aa den, som kunde faa sovne
og aldrig faa vaagne mer.

Ræven den har sig et smette,
og bjørnen den har sig et hi;
jeg eier ikke det hul eller tak,
hvor jeg kan faa lov at bli.

De jager mig rundt som fugl paa hei
i skog og i lyng og i sne,
før mestermanden tar ho'det mit
der blir vel aldrig fred.

I fem aar havde Tolleiv levet paa fjeldet. Om sommeren holdt han til i en eller anden hule eller i et baadnøst, om vinteren skiftedes han til at bo paa sætrene deromkring. For vel var bønderne snille og vilde gjerne hjelpe ham alt, de kunde; men de vilde nø-

dig lægge sig ud med øvrigheden. Og kom det op, at de kjendte til Tolleivs opholdssted, ja lod ham frit faa holde til paa deres sætre, saa vilde lovens straf ramme dem. Derfor havde de øinene med sig og sendte altid bud op til Tolleiv for at advare ham, naar fare var paa færde. Hr. Laurits Folkvardson havde alt flere gange havt sine snushaner oppe og gjennemstøvet fjeldene; men aldrig havde de fundet Tolleiv. Det maatte ogsaa altid hedde, at Tolleiv havde brudt sig ind paa sætrene ulovligt, og bønderne skapte sig harme i paahør af fogdens drenge, og lovede fogden al den bistand, han vilde have, paa samme tid som de sendte bud til Tolleiv om at vare sig. Der var ogsaa altid nok af dem, som tuskede bort hans vildt og garn for madvarer og krudt og kugler, naar han i nattemørket sneg sig ned til bygden og forsigtig bankede paa ruden til en eller anden bonde. Havde ikke dette været, havde det været umuligt for Tolleiv at holde ud, saa gammel som han nu var. Thi nu fyldte han det ottiende aar.

Tolleiv gik træt af dette opslidende liv. At færdes paa vidden aarle og silde i al slags veir for at skaffe nok til livsophold, mange dage vandre rundt forgjæves uden at finde noget vildt og saa tilsidst at komme hjem til denne fortærende ensomhed med øde og mørke rundt om sig og ikke vide, om han kanske maatte flygte over hals og hode ud i mørke natten; at maatte lytte efter hver larm, om det kanske var hans forfølgere, som trak-

kede paa dørhellen — det blev ham snart uudholdeligt. I slige stunder, naar tungsindet kom over ham, var det, han sang for sig selv ovenstaaende vise, som han havde laget paa sine vandringer. Da sad han paa trekrakken og stirrede ind i varmen.

»Usch som du snakker, Tolleiv!« kunde da Signe sige, »maa vi ikke takke Gud, saalænge vi har tak over hovedet? Der er mange, som ikke har det engang. Undres paa, hvorledes han Hans lever jeg, om han lever da.« Og Signe tørrede en taare bort fra øiet.

»Ja, jeg tænker ofte paa Hans i disse tider,« svarede Tolleiv. »Han kom nu ogsaa uforvarende op i ulykken. Det undrer mig, at han aldrig har sendt bud.«

»Aa, han er vel frosset ihjel eller druknet. Ulykken plejer sjelden komme alene. — Og saa god som Hans var; han vilde vist ikke gjøre en flue fortræd. Og saa komme op i det saaledes! Ved du det, Tolleiv, at han laa gjemt bag en buske, da de bar kisten hans Torbjørn til graven. Han vilde forsøge at smutte uset ind under den, for saa ved du, han havde vundet freden; men da det kom til stykket, orkede han det ikke.«

»Ja, det er underlig laget for somme. Det blev stutt glæde for dig, Signe, i det ægteskapet.«

»Aa ja, glæden vokser just ikke hernede. Men jeg skal aldrig glemme hverken dig, Tolleiv eller Sylvi, hvor snille I var mod mig den gangen, da I tok mig op i hytten til Jer og lod mig være der.«

»Du gjorde nok fuld nytte for dig du, Signe, det var nok ingen ting at takke for det. Og havde jeg ikke havt dig nu, efterat Sylvi døde, saa havde det set skralt ud med Tolleiv. Gud lønne dig, som du fortjener.«

»Ja, han lønne dig med Tolleiv.« —

Det var en kveld, da de to fredløse sad alene som sædvanligt paa en af sætrene, at det bankede paa døren. Tolleiv skvat op fra huggestabben, hvor han sad, greb bøssen og gik henimod døren. Signe standsede rokkehjulet.

»Hvem er det?« spurgte Tolleiv.

»Veifarende mand, som ber om hus,« lød det udenfor.

»Er du alene?« spurgte Tolleiv.

»Rent alene!« svarede det.

Saa lukkede Tolleiv op. Ind kom en mand med skreppe paa ryg.

»Godkveld og Gudsfred i stuen,« sagde manden og hilsede.

»Dig det samme,« svarede Tolleiv og Signe paa engang.

»Var det raad med at faa hus her inat? Det blæser koldt ude, og jeg har gaaet langt.«

»Vil du ta' tiltakke med husveret som det er, saa er du velkommen,« svarede Tolleiv.

Signe havde sopt af en krak og satte den frem ved ilden. »Du faar sidde ned,« sagde hun.

»Mindst vented en at finde slik velkomst paa vilde fjeldet,« svarede manden og satte sig.

Signe fandt frem en bolle og tappede øl, som Sandbumanden havde sendt op til tak

for et rensdyr. »Du kan være tørst,« sagde hun.

»Tak,« sagde manden, drak og satte bollen fra sig paa peiskanten. »Du skulde vel ikke kunne sige mig noget om han Tolleiv i skogen, som skal færdes heroppe?« spurgte han videre.

»Du leder efter ham?«

»Ja, jeg skulde liksom være i slægt med ham,« sagde manden.

»I slægt?« gjentog Tolleiv og nidstirrede paa ham. »Det kan da vel aldrig være han Hans?«

»Jo, Hans er navnet mit. Og er det saa, at jeg har raakt han Tolleiv sjølv? Jeg havde mest en von[1] om det.«

»Men sig mig« —

»Og dette er Sylvi, konen din?« afbrød Hans. »Kan I sige mig, om ho Signe lever?«

Signe havde sat sig ned paa peiskanten. Hun var bleven rent bleg. Hun bare stirrede paa fremmedkaren.

»Er det virkelig dig, Hans?« sagde hun stille og rakte frem haanden sin. »Nu er det længe siden vi raaktes[2].«

»Det er tredive aar siden,« svarede Hans og tog haanden til Signe. »Men du er da vel ikke Signe, du?«

»Jo, det er nok saa, men jeg ser lidt anderledes ud, end da vi skiltes.«

»Men ho Sylvi da?«

[1] formodning.
[2] traf hverandre.

»Sylvi døde for 10 aar siden,« svarede Tolleiv, »og Signe har været hos os, siden dette hændte, du ved.«

Hans sad og stirrede paa Signe, og Signe sad og stirrede paa Hans. Og hænderne deres laa sammen, og ingen vilde slippe.

»Du er ret blet gammel,« sagde Hans.

»Og du og, Hans,« svarede Signe. »Men at vi skulde træffes endnu en gang i livet, det var da en underlig lagnad[1]. Sig saa, at der ingen Vorherre er.«

»Ja, du kan saa sige, Signe,« faldt Tolleiv med i. »Men hvor har du færdedes saalænge, Hans? og hvorfor har du aldrig sendt bud?«

»Det er ikke saa greit at faa sendt bud radt fra Finmarken, og der har jeg færdedes,« svarede Hans. »Og saa ved du, at fredløs mand maa være var. Hjem kunde jeg saa aldrig komme lel, saa var det liksaa godt, I troede mig død.«

»Men saa kom du hjem lel?« sagde Tolleiv.

»Og nu blir du her og skifter ligt og uligt med os,« sagde Signe — hun havde det travelt med at tørre bort taare efter taare med forklædesnippen.

»Aa nei, jeg faar nok ud at vandre igjen,« sagde Hans. »Jeg vil nu ikke bringe større ulykke over Eder, end I alt er komne i. Jeg har stridt alle disse aar med at kare sammen saa meget, at jeg kunde løse freden. Og nu har jeg mandeboden i lommen. Men saa faar

[1] skjæbne.

jeg høre, at der er kommet en ny lov, som siger, at det ikke skal gaa an længer at løse fred. Nu skal hovedet springe paa hver den, som er kommen i ulykke for at dræbe en mand.»

»Ja her er ikke trygt nu længer,» sagde Tolleiv. »Vi har faaet en ren vejrhund til hommand, en som hedder Laurits Folkvardson, og han har samlet sammen en hel liste paa dem, som i de sidste tredive aar har begaaet manddrap og ikke faaet det udsonet, og har lyst op paa kirkebakken og lovet løn til den, som kan sætte ham paa spor efter dem. Navnet dit stod øverst paa listen, Hans, saa til bygden maa du ikke komme.»

»Du kan nu trygt være her nogle dage og hvile dig. Saa kan vi altid snakkes ved om det,» sagde Signe. »Nei, at dette er han Hans.»

»Hugser du, Hans, hvor svære vi var at gaa efter rypen?» sagde Tolleiv. »Nu er det os selv, som er blevne ryper, og bygden gjør jagt paa os.»

»Ja, du kan saa sige, Tolleiv,» sagde Hans. »Rypen har det vist ikke godt nei. Men fortæl mig, hvorledes var det, du kom i ulykke?»

»Fortæl først du om alle dine hændelser,» sagde Signe.

Og Hans fortalte, hvorledes han paa sin fod havde vandret nordover lige til Lofoten, havde været med og roet fiske, havde tumlet sig paa fjeldet med Finnerne, havde været i hvidehavet med en russeskøite, kort oplevet de utroligste eventyr.

Og Tolleiv lyttede, og Signe lyttede, mens hun brunede renskjød i panden. Og saa fortalte Tolleiv igjen om alle sine gjenvordigheder. De sad til langt paa nat og fortalte og ændsede ikke vinden, som tudede omkring hytten.

»Men vi sidder her og opholder Hans med snak,« sagde Signe. »Var det ikke bedst, han fik lægge sig? Skal jeg rede op paa gulvet til ham, Tolleiv.?«

»Jeg tænker, sengen er bred nok til os alle tre. Det er saa gulvkoldt,« svarede Tolleiv. »Du kan ligge i midten, du Signe, saa varmer vi hverandre.«

»Det blir vel ikke stort med søvnen, tænker jeg, efter dette, som jeg har oplevet idag,« svarede Hans.

Imidlertid varede det ikke længe, før de tre stakler laa sammenstuvede i sengen. Trætheden overvældede dem, saa baade Tolleiv og Hans snorkede snart. Signe alene laa vaagen og tænkte paa dette, som var hændt idag, og hvad fremtiden vilde bringe. Ret som det var, maatte hun tage bort paa Hans og klappe haanden hans.

Hans blev der en hel uge, saa turde han ikke længer. Hvorledes det gik til eller ei, saa var det lækket ud, at han var kommen, og hvis det kom for Laurits Folkvardsons øre, vilde det være forbi med ham.

Nu stod han med skræppe paa ryg og stav i haand færdig at drage nordpaa igjen. Signe rakte ham bollen med øl til afsked. Hans drak

ud, kastede saa bollen baglænds over hovedet mod taket af al magt. Bollen gik i mange stykker.

»Det var det, jeg vidste,« sagde Hans, »her vilde aldrig bli fred for mig. Havde bollen været hel, kunde jeg kanske endnu blevet, for da var det et godt tegn. Nu maa I have tak for alt.«

Signe sank ned paa krakken og brast i graad.

»Lad mig faa være med dig, Hans,« bad hun.

»Var det muligt, saa vilde jeg nok mere end gjerne,« svarede Hans. »Men vi kan ikke reke rundt rent som fantefolk heller, og hvor skulde det da gaa med Tolleiv? Jeg er yngre, jeg berger mig altid.«

»Kom, saa følger vi Hans paa veien,« sagde Tolleiv.

Signe tog paa sig kuften sin og gik med. Hun holdt Hans i haanden. Hun var ikke god at sige et ord, men mændene talte. Hans klemte hende en og anden gang i haanden.

De fulgte saa langt som til Mysusæteren. Der sagde Hans farvel. Signe stod og stirrede. Da det sidste glimt af ham svandt mellem træerne, seg hun ende ned.

Men pengene, hvorfor Hans skulde kjøbt sig freden, havde han givet til Tolleiv.

Tolleiv havde havt stor møie med at faa Signe hjem den dagen. Hun var saa træt, at hun næsten ikke orkede at gaa. Hun lagde sig ned paa sneen og bad om at faa bli liggende der. Da hun var kommen til sæterhytten, gik hun til sengs. Og hun stod ikke op mere. Dette møde havde været for stærkt. Hun havde taalt sult og savn, slit og hunger, men at have fundet ham igjen, som hun havde elsket i ungdomsdage, og saa skilles

fra ham atter paa denne maade, det havde hun ikke kunnet taale. Hun laa og talte over sig om Hans og Hans: hun vilde op og ud for at vandre med ham. Tolleiv maatte holde hende med magt i sengen. Han turde ikke gaa fra hende et øieblik. Gud ske lov for, at de just da havde nok mad i huset, saa de slap sulte ihjel.

Ugen efter var Signe død.

Tolleiv sad stum og stiv ved siden af sengen. Han faldt rent sammen. Hvad skulde han nu gjøre? Hvorledes skulde han nu klare sig? Herregud! hvor dette usle livet var seigt og hang længe i. Lykkelige Signe, som havde udstridt!

Var det ikke det bedste, han kunde gjøre nu, at gaa ned til bygden og overgive sig til øvrigheden? Saa fik de gjøre med ham, hvad de vilde. Signe maatte jo i jorden paa en skikkelig maade alligevel, og saa kunde Tolleiv endnu engang faa komme til Guds bord, før han døde. —

Tolleiv stod færdig til at sige fjeldet farvel. Hunden gjøede og smøg sig op efter ham.

»Nei, dig skal de da idetmindste ikke faa mishandle,« sagde han med sig selv, tog bøssen ned af skulderen og sendte hunden en kugle. Hunden sank ned, slikkede Tolleivs haand og døde.

»Der gik min sidste ven,« sagde Tolleiv. »Aa nei, jeg har nok en til, og det blir mestermanden,« lagde han til bittert.

Han kastede et langt blik udover fjeldet, lagde saa kjelkerebet over skuldrene og gik.

En vinterdag, før det endnu var mørkt, vækkedes præsten af sin middagslur ved en rasende hundegjøen og en sagte banken paa ruden til hans studereværelse. Han saa ud. Der stod en høi, men sammenkroket mand med graahvidt haar, som laa langt ned paa skuldrene, og hele ansigtet overgroet med hvidt skjæg. Han var klædt i en saueskinds pels og havde en bøsse og et kjelkereb over skulderen. Paa kjelken, han drog med sig, laa der noget svøbt i et hvidt lagen og surret fast med reb.

»Jeg maa faa snakke med presten et par ord; men jeg tør ikke komme ind paa gaarden for denne hunden,« sagde manden.

Præsten gav en af folkene befaling at faa hunden ind. Selv gik han ud til manden.

»Jeg er Tolleiv i skogen, og jeg kommer for at overgive mig til øvrigheden,« sagde denne. »Men først ønskede jeg at faa liket til henne Signe, søster til konen min, som ligger der — og han pegte paa kjelken, — »flitt ordentlig i jorden. Jeg skal betale for begravelsen.«

Præsten stod som rædselsslagen ved at høre dette. Han kaldte øieblikkelig paa sine folk.

»Tag vare paa denne mand,« raabte han, »og I indestaar mig med livet for, at han ikke rømmer. Spring saa en af Jer øieblikkelig hen til lensmanden og bed ham komme straks med vagt.«

»Aa, det er ikke saa farligt,« sagde Tolleiv

med et træt smil. »Jeg skal hverken bide eller stikke.«

»Det er en overmaade voldsom og farlig forbryder,« hviskede præsten til en af mændene.

Denne bare nikkede.

Laurits Folkvardson blev rent opskjørtet, da han fik denne tidende. Hans maal var naat. Han var virkelig bleven ansat som lensmand, og det gjaldt for ham nu rigtig at kunne vise sin embedsiver. Endelig havde han da faaet fat paa denne farlige mand, der listeligt havde undgaaet alle hans efterforskninger. Nu maatte der statueres et exempel, og loven vise sig i al sin myndighed og strenghed.

Med struttende vigtighed og værdighed kom han ind i arresten, da Tolleiv var ført didhen.

»Kommer du nu endelig betynget af alle dine synder, du gamle forbryder,« busede hr. Laurits ud. »Aa ja, Herrens haand rammer sent men sikkert.«

Tolleiv saa paa ham med et hvast blik.

»Du er den manden, som jeg gav hus og mad hin mørke høstkvelden,« sagde han. »Det er endnu den største synd, som jeg har gjort.«

»Jeg tænker nok, du skal komme at erkjende de andre, før vi slutter,« sagde hr. Laurits.

Han befalede, at haandjern skulde lægges paa Tolleiv og satte vagt ved døren til cellen. Saa blev præsten hidset paa ham for at omvende ham og mygne hans forhærdede sind. Tolleiv sad bare stum og lod presten snakke, saa spurgte han:

»Er Signe kommen i jorden? Jeg har ikke hørt kirkeklokkerne ringe?«

»Der ringes ikke for forbrydere, som er under lovens tiltale,« svarede præsten. »Desuden er det ikke oplyst endnu, hvorledes hun kom afdage. Kanske du har havt dine hænder med i spillet der ogsaa?«

Tolleiv saa paa presten i stum forbauselse.

»Mener du, at jeg har dræbt hende?« spurgte han.

»Det har jeg ikke sagt; men du kunde have din fordel af, at denne mund blev lukket som vidne, før du fremstillede dig selv for retten.«

Der kogte noget op i Tolleiv. Han havde i den stund lyst til at slaa ned denne mand, som han havde gjort det hjemme i skogen med den, som kom for at fakke ham. Men han var jo hans lovlige øvrighed, og han turde ikke. Nei, alt det onde, loven kunde hitte paa!

»Angjeldende er begravet udenfor kirkegaarden, og der er hverken bleven læst eller sunget over hende. Hun var jo ligesom du under lovens ban.«

Tolleiv sad paa krakken og havde boret ansigtet ned i sine hænder. Nu brast han ud i en hulken, som ikke syntes at skulle standse.

»Ikke kristen jord engang,« hulkede han. »Hvad er det, vi to arme mennesker har gjort?«

Præsten nærmede sig og lagde haanden paa hans skulder. Tolleiv skvat op.

»Rør mig ikke!« skreg han.

Præsten skyndte sig tilbage. Da det stilnede lidt af i ham, sagde han:

»Du spørger, hvad du har gjort? Anklager da ikke din egen samvittighed dig? Behøver du af mig at høre dit synderegister?«

»Er det den stakkers vedpinden, jeg har taget fra kongen, som gjør det?« sagde Tolleiv. »Men kan du sige mig, præst, hvad nytte har kongen, som bor i et andet land, af den kvist, som vinden har blæst ned, og som raadner i skogen? Kan det skade ham eller noget menneske, at en fattig mand sanker den sammen og bærer dem hjem?«

»Tyveri er tyveri, enten det er smaat eller stort,« svarede præsten. »Men det er jo smaating dette mod den store usædeligheds synd, hvorfor du er beskyldt. Du har jo levet sammen i ægteskab med din egen tjenestepige, uden at I er gifte.«

»Det er løgn i din hals,« skreg Tolleiv.

»Der er jo vidner paa det, saa det nytter ikke at nægte det,« svarede præsten roligt.

»Vidner,« sagde Tolleiv og lo høit. »Skulde det være farligt, om hun kom op til mig og varmede mig lidt en kold nat, da vi frøs — gamle mennesker som vi begge to var? Hun var jo desuden gift før, og manden hendes lever endnu.«

»Er det muligt? Da blir jo forbrydelsen endnu forfærdeligere,« raabte præsten. »Kjære menneske, indse dog eders synd for Gud og forhærd eder ikke. Husk paa, at det evige helvede venter alle dem, som dør angerløse.«

Tolleiv sad lidt. Saa sagde han alvorligt:

»Sig mig, præst, er der øvrighed i himlen?«

Præsten studsede.

»Øvrighed?« gjentog han. »Øvrigheden er jo netop indsat af Gud. Ved du ikke, at Paulus siger: al øvrighed er af Gud, og den bærer ikke sværdet forgjæves.«

»Ja saa, er der ikke fred at faa der heller?« sagde Tolleiv stille, og saa vilde han ikke svare præsten mere.

Tolleiv blev bragt paa forhør. Hans synderegister var baade langt og bredt: han havde stjaalet ved og hugget ulovligt tømmer i kongens almenning. Han havde slaaet en mand fordærvet, som gik lovens ærinde, han havde ikke mødt paa stevningsdagen, uagtet han var efterlyst; han havde gjort indbrud paa sætrene. Men først og sidst var det anklagen for leiermaal. Paa den var det, hr. Laurits Folkvardson lagde hovedvægten; thi straffen for det var døden.

Men her nægtede Tolleiv med harme og haan.

Saa slæbte man ham da tilbage til fængslet, og saa paa forhør igjen. Tilsidst var Tolleiv saa fortumlet, at han vidste hverken ud eller ind. Det indestængte liv i cellen uden at have noget at bestille, — han som var vant at færdes i den friske luft paa fjeldet, sommer som vinter i strabadser — nedbrød ham tilslut aldeles. Han vidste snart hverken, hvad han sagde eller gjorde. Han angrede næsten paa, at han havde meldt sig selv; thi Signe havde jo ikke faaet kristen jord engang, og han fik ikke sakramentet, før han havde tilstaaet, sagde præsten.

Og heller end at raadne levende ihjel her under al denne forsmædelse var det bedre at sulte og fryse paa fjeldet som fri mand. Kunde man endnu slippe for disse plageaander præsten og lensmanden; men nei, de hang over en som borrer. Præsten talte om det sjette bud og forargedes over, at Tolleiv ganske troskyldig fortalte ham, at budene havde han glemt for lang tid siden, og ikke vidste han heller, om han havde faaet de rette, for den skolemesteren, som skulde plugge det ind i dem, kunde lidt nok læse ind i bog selv. Og denne forargelige hr. Laurits gik her og mindede og mindede ham om, hvad han paastod, han havde sagt den natten: »Signe, aa kom lidt over til mig, jeg fryser saa!« ligesom det skulde være noget galt.

Tolleiv fandt snart, at den, som først var kommen i øvrighedens klør, slap aldrig ud af dem igjen. Saa var det bedre at faa gjort ende paa det engang for alle, og sige ja til alt, de spurgte om. Det var vel det, de vilde. Han skjønte nu ikke stort heller af alt det, de malte op i sine protokoller paa forhørene og læste op for ham som hans egne tilstaaelser.

»Før mestermanden tar hodet mit
der blir vel aldrig fred.« —

aa nei, — det var nok sandt, som han havde digtet paa fjeldet.

Tolleiv blev daarligere for hver dag, som gik, han var ligesom bleven aldeles sløv og modsagde sig selv paa forhørene. Saa var det

en dag, hr. Laurits Folkvardson atter var inde i arresten og skulde plage ham. Tolleiv sad ganske taus og hørte paa hans beskyldninger. Saa spurgte han stille:

»Om en tilstaar, saa er det vel døden da?«

»Saa er det døden; men saa gaar en ind i døden med en rolig samvittighed,« svarede hr. Laurits.

»Og saa gjør det vel ikke noget, om en har lidt mer eller lidt mindre synd paa sig, naar en skal dø alligevel?« spurgte Tolleiv.

»Hvad mener du med det?«

»Jo, jeg mener dette,« svarede Tolleiv. Og i det samme reiste han sig og gav Laurits et slag i ansigtet med sin jernbeslaaede haand, saa blodspruten stod ud af næse og mund.

Hr. Laurits tumlede bagover og brølede, og vagten kom ind. Men Tolleiv stod med et lysende ansigt paa gulvet og sagde bare:

»Det lettede.«

Dermed var det ude med Tolleiv. Han blev saa syg, at det ikke nyttede at slæbe ham paa flere forhør. Han forstod hverken, hvad de spurgte om, eller hvad han svarede.

Præsten blev budsendt. Han kom med sakramentet. I vagtstuen stod fogden og hr. Laurits og talte sammen.

Præsten traadte ind i cellen. Tolleiv laa med lukkede øine paa briksen og pustede tungt. Præsten satte sig stille ned og tog fangens haand.

»Jeg er her med Herrens legeme og blod, som skal forløse dig fra alle dine synder,« hviskede han; »men først maa vi have en ren og

aaben bekjendelse om, at du erklærer dig skyldig.«

Fangen vendte sit hoved. Han saa halvt idiotisk paa præsten.

»Otti aar,« stammede han.

Præsten gav sig ikke.

»Erkjender du altsaa, at du er en stor synder for Gud og uværdig til hans naade?«

»Ja,« svarede Tolleiv mekanisk.

»Erkjender du, at du er skyldig i alle de forbrydelser, hvorfor du er anklaget?«

»Ja.«

»Erkjender du, at det er retfærdigt, at du dømmes for dem, andre til skræk og advarsel?«

»Ja.«

»Er du villig at bekjende dette for flere vidner?«

»Ja.«

Præsten aabnede døren til forstuen.

»Triumf, mine herrer!« raabte han til dem. »Endelig har det lykkedes mig at vinde bugt med dette forstokkede hjerte. Træder ind, og fangen er villig til for eder at gjentage sin tilstaaelse.«

Fogden og hr. Laurits traadte ind.

»Vil du nu for disse herrer gjentage, hvad du har tilstaaet for mig,« sagde præsten og greb atter fangens haand.

Tolleiv vendte et halvt brustet blik mod dem. Man saa næsten blot det hvide i øinene. »Signe!« hviskede han, »kom lidt op i til mig, Signe, jeg fryser saa!«

Bødlerne stod forundrede og saa paa hver-

andre. Men Tolleiv udstødte et suk, og hans aand var gaaet til det land, hvor ingen foged og lensmand og præst kunde naa ham, og hvor den forfulgte ikke behøvede kristen jord eller sakramenter for at finde retfærdighed og fred.

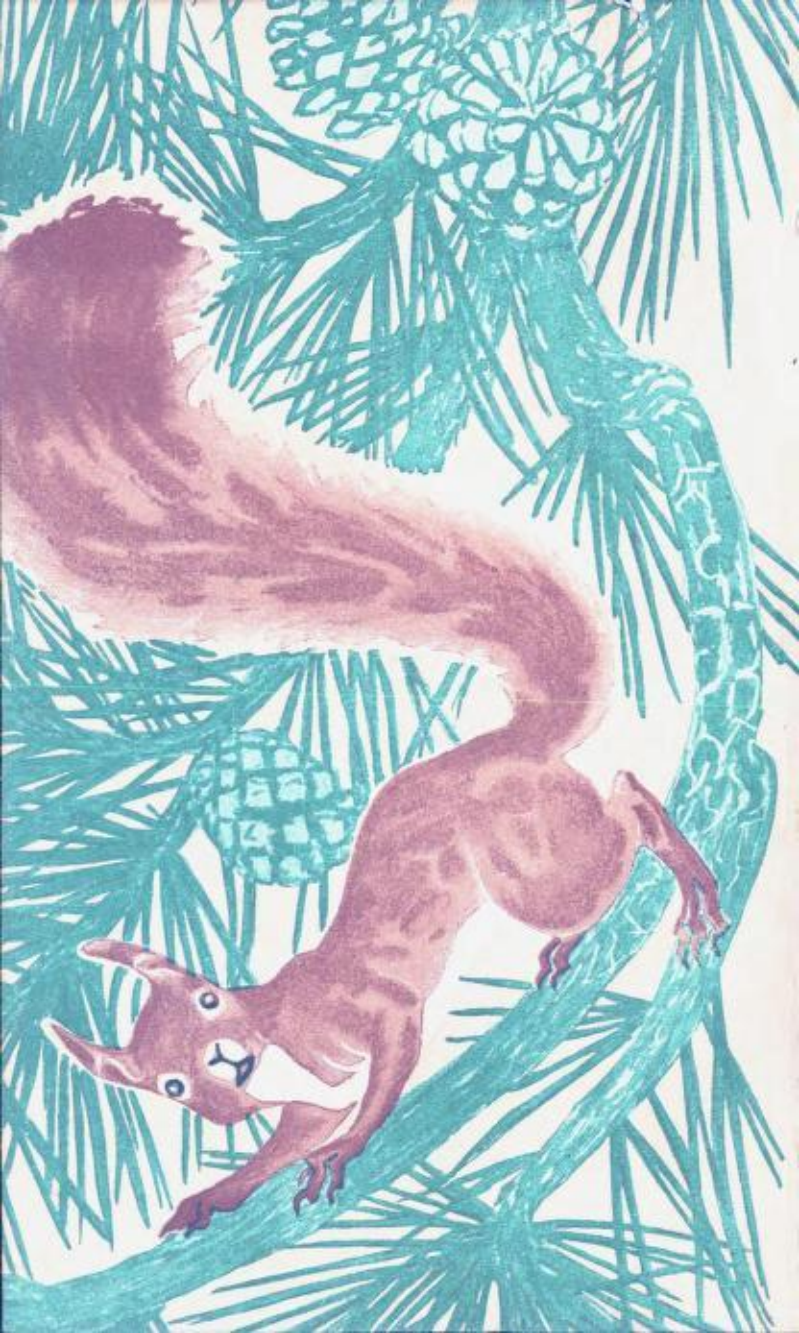

NBR Depotbiblioteket

98sd 11 088

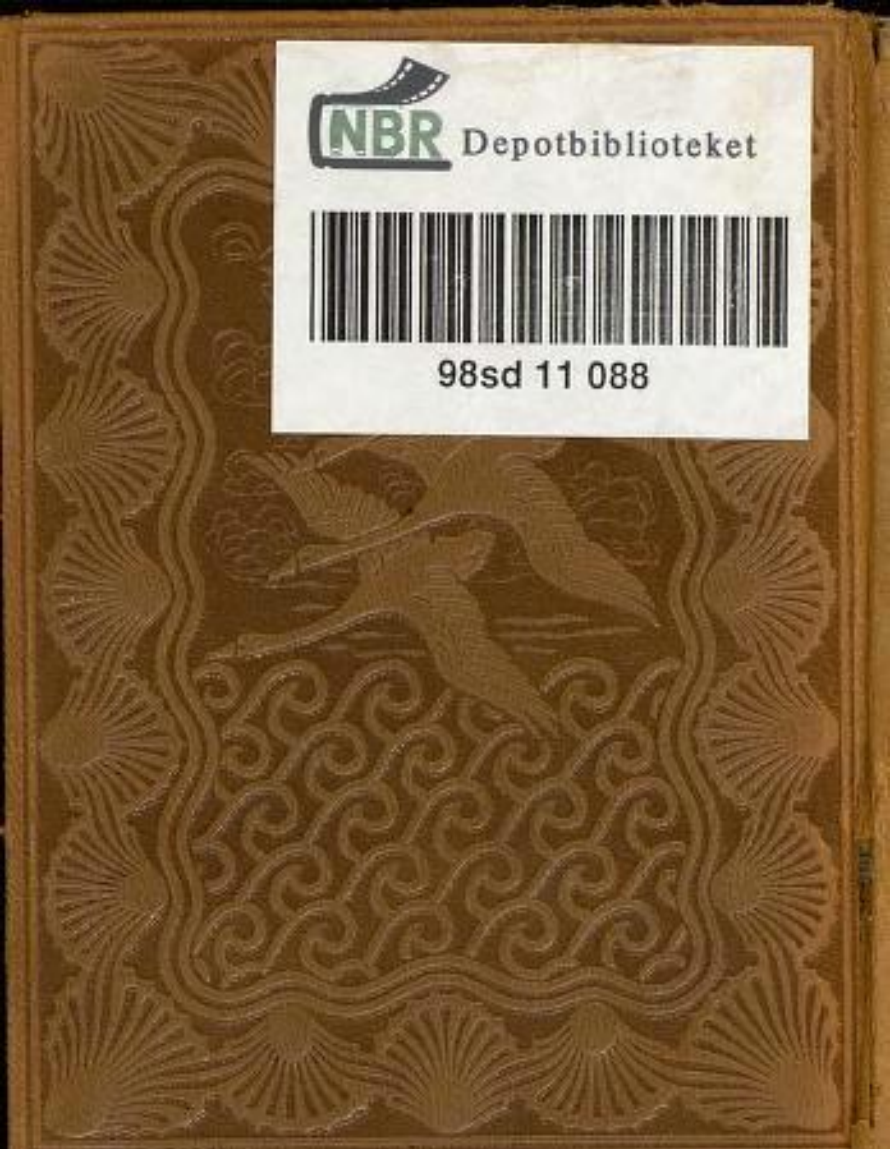

NORDISK BIBLIOTEK